

IZGRADNJA MOSTOVA U MOSTARU

20 Novembar 2003

Izvještaj ICG ureda za Evropu br.150
Sarajevo/Brussels

SADRŽAJ

SAŽETAK I PREPORUKE.....i

I.	KAKO SMO DOŠLI TU GDJE SMO SADA?	1
II.	SADAŠNJA SITUACIJA U MOSTARU.....	3
III.	IGRA BROJEVA: ZAŠTO UPRAVO SADA?	6
IV.	MOSTARSKE KOMISIJE.....	7
V.	ŠTA PREDLAŽU STRANKE	9
VI.	KAKO DALJE?	11

DODACI:

A.	TABELA 1 - REGISTRIRANI BIRAČI U MOSTARSKIM OPĆINAMA 2002: PROCJENJENA ETNIČKA STRUKTURA (ISKLJUČUJUCI "OSTALE" I BIRAČE U ODSUTNOSTI)	16
B.	MAPA BOSNE I HERCEGOVINE	17
C.	O MEDJUNARODNOJ KRIZNOJ GRUPI.....	18
D.	ICG IZVJEŠTAJI I BRIFINZI.....	19
E.	^LANOVI ODBORA ICG.....	26

IZGRADNJA MOSTOVA U MOSTARU

SAŽETAK I PREPORUKE

Neočekivano, ali posve opravdano, najnoviji pokušaj ujedinjenja podjeljenog Mostara našao se, tokom 2003 godine, u samom vrhu medjunarodnih prioriteta u Bosni i Hercegovini (BiH). Pred kraj ljeta 2003 Visoki predstavnik Paddy Ashdown ga je uvrstio medju svoja četiri glavna projekta strukturalnih reformi. Za svaki od tih projekata, Visoki predstavnik imenovao je inozemne predsjedatelje koji će voditi komisije sačinjene od domaćih eksperata i zadužene za pronalaženje državotvornih rješenja u simbolično ili suštinski važnim oblastima odbrane, obavlještajnih poslova, indirektnog oporezivanja i - Mostara. Svakim projektom nastoje se ujediniti podjeljene ili nefunkcionalne institucije. Prve tri komisije, koje su završile rad i čiji nacrti zakona su već u parlamentarnim procedurama, nastojale su osim toga i da osnaže državne u odnosu na entitetske nacionalne institucije.

Mostarska komisija, koja bi rad trebala završiti do 15 decembra 2003, ima naizgled skromniji i manje dalekosežniji cilj: da osmisli novi statut za jedan grad. U poređenju s drugim komisijama, to možda ne izgleda toliko značajno. Ipak, Mostar već dugo predstavlja predmet posebnog interesa medjunarodne zajednice, ostajući nesvršeni posao koji se ne može ignorirati u vrijeme kada stranci razmatraju povlačenje iz faze nametljive implementacije mira u BiH. Osim toga, pravo rješenje za Mostar moglo bi poslužiti kao primjer i stimulans za reorganizaciju lokalne vlasti u cijeloj BiH - čemu se posebno nadaju zvaničnici Ureda Visokog predstavnika, koji razmatraju kako da ubrzaju reformu javne administracije koja je jedan od uslova za otpočinjanje pregovora o potpisivanju Ugovora o stabilizaciji i pridruživanju izmedju BiH i Europske Unije.

Kompromisni mirovni ugovor kojim je okončan rat između onih koji su branili državu i onih koji su je nastojali uništiti ustanovio je u BiH čak šest nivoa administracije i četrnaest vlada s izvršnim i zakonodavnim ovlastima. No, ono što je 1994-95 bilo nužno ili čak poželjno - kako bi se prigušile tinjuće žeravice rata - doima se nepodnošljivim i neodrživim bremenom deset godina kasnije, čak i za neke od onih istih političkih snaga koje su nekoć insistirale na ovakvoj organizaciji vlasti i od nje u međuvremenu značajno profitirale. Kao što je Lord Ashdown primjetio, ove vlade progutaju preko 64 procenta ukupne javne potrošnje u BiH. Kao grad od tek nešto više od 100.000 stanovnika, podijeljen na šest općina i navodnu Centralnu zonu, Mostar predstavlja oličenje i uzroka i posljedica takve administrativne atomizacije u BiH. I upravo stoga što se radi o posebnom slučaju, racionalizacija Mostarske uprave mogla bi ukazati na model kako da se prevaziđu etno-nacionalne barijere i nepotrebne administrativne strukture koje opterećuju BiH.

U Mostaru, dakle, medjunarodna zajednica nastoji pronaći model kojim bi se rješio problem nacionalno-administrativne podjele koji karakterizira post-ratni period, te također odagnati sve strahove od svodenja na status manjine - zahvaljujući kojima se ova podjela odžava i učvrsćuje. Upravo stoga što Mostar ostaje jedan od najpodjeljenijih gradova u BiH - i čak predstavlja simbol medjusobne netrpeljivosti, nepovjerenja i plemenskih politika - iskreni dogovor o novom statutu za ujedinjenu gradsku administraciju ponudio bi obrazac za sve ostale gradove u BiH i bio bi ohrabrenje za cijelu BiH. S druge strane, još jedan neuspjeh u Mostaru, također bi imao izuzetno negativne efekte na ostale procese u BiH. Promatran na ovaj način, novi pokušaj

ujedinjenja Mostara zaslužuje da bude u društvu najvažnijih projekata reforme u ovom trenutku.

Ovaj izvještaj ukazuje na krucijalna pitanja koja moraju biti razriješena u ovoj rundi razgovora o Mostaru ukoliko se ovaj grad zaista želi ujediniti. Izvještaj sadrži kratak presjek ranijih pokušaja ujedinjenja grada; razmatra najznačajnije probleme koji izviru iz sadašnje fragmentiranosti grada; nastoji pružiti objašnjenje zašto je Mostar upravo sada postao problem čije se rješenje ne može odlagati; te, predstavlja različite prijedloge o kojima se trenutno raspravlja u političkim i intelektualnim krugovima.

U završnom poglavlju, izvještaj skicira osnove za organizaciono rješenje, koje uključuje promjene u sistemu izbora za Gradsko vijeće kao i unaprijedenje zakonskog koncepta gradova u Bosni i Hercegovini. Ovo rješenje ima potencijal da osigura ponovno radjanje Mostara i kao funkcionalne jedinice lokalne samouprave i kao multinacionalne zajednice u kojoj će interesi gradjana svih nacionalnosti biti pošteno zastupljeni.

PREPORUKE

Zastupnicima u BiH Parlamentu:

1. Usvojite okvirni državni zakon o lokalnoj samoupravi kojim će se redefinirati grad kao posebna jedinica lokalne samouprave s ovlastima koje će uključivati i srednješkolsko obrazovanje, kao i socijalnu i medicinsku zaštitu (koje bi sa nivoa kantona bile transferirane sredinama koje se odluče organizirati kao gradovi), i zakon koji će osigurati fiskalne i ekonomski poticaje stanovnicima gradova i lokalnim političkim elitama da formiraju gradove.
2. Usvojite novi zakon o raspodjeli javnih prihoda koji će usigurati da dobro vodjeni gradovi i općinske administracije - a ne bujajuci i tromi kantonalni i entitetski birokratski aparati - dobivaju prihode koji su nužni kako bi se gradjanima pružile usluge koje se od gradova i općina očekuju i koje su oni u najboljoj poziciji da pruže.

Medjunarodnim donatorima:

3. Osigurajte finansijske poticaje za sredine koje odluče da se organiziraju kao gradovi i koje

prihvate formulu o podjeli vlasti kakva se sugerira za gradsku administraciju Mostara.

Visokom predstavniku:

4. Dok se čeka na konačni rezultat rada Komisije o Mostaru, donesite privremenu mjeru kojom se zabranjuje postojećim gradskim općinama izdavanje gradjevinskih dozvola ili drugih odluka u vezi s korištenjem javnih parcela zemljišta.
5. Imenujte revizore koji će nadgledati i kontrolirati javnu potrošnju u gradu i općinama, kako onu koja se dogodila u prošlosti tako i onu koja se dogadja sada, odnosno koja će se odvijati u dolazećem periodu.
6. Kaznite vlasnike ilegalno izgradjenih objekata visokim dažbinama radije nego konfisciranjem ili uklanjanjem njihove imovine.

Komisiji za izradu Statuta grada Mostara:

7. Dizajnirajte gradski statut tako da on konstitutivnim narodima u Gradskom vijeću garantira minimalnu zastupljenost koja odgovara omjeru stanovništva prema posljednjem popisu, te osigurajte da statut garantira da nijedan konstitutivni narod ne može imati više od polovine mjesta u Gradskom vijeću.
8. Naznačite da odluke koje se tiču dodjele javnog zemljišta, izbora gradonačelnika, imenovanja direktora javnih kompanija, gradskog budžeta, nagrada i priznanja, te amandmana na Statut, trebaju uvijek biti tretirane kao pitanja koja se tiču vitalnog nacionalnog interesa, odnosno da za usvajanje uvijek zahtijevaju dvotrećinsku podršku u svakom od klubova konstitutivnih naroda.
9. Odredite da se budući gradonačelnici moraju birati iz redova izabranih gradskih vijećnika, da imaju ojačane izvršne ovlasti, te da za šefove ureda za urbanizam i financije moraju imenovati predstavnike druga dva konstitutivna naroda.
10. Ukinite postojeće gradske općine kao jedinice lokalne samouprave s odvojenim budžetom i pravnim subjektivitetom.

11. Predložite da najvažnije i najčešće korištene javne usluge gradske administracije budu disperzirane medju postojećim gradskim općinama ustanovljenjem isturenih odjela grada u svakoj od postojećih općina.

Sarajevo/Brussels, 20 novembar 2003.

IZGRADNJA MOSTOVA U MOSTARU

I. KAKO SMO DOŠLI TU GDJE SMO SADA?

Uskoro će se navršiti deset godina od okončanja krvavog bošnjačko-hrvatskog sukoba. Taj rat unutar rata podijelio je nekada potpuno multinacionalnu urbanu cjelinu Mostara na dva nacionalno isključiva grada, omedjena (osim u porušenom području oko Starog mosta) koritom rijeke Neretve.¹ Ne-Hrvati su protjerani iz zapadnog dijela grada, a ne-Bošnjaci su se, u sve više monoetničkom istočnom dijelu grada, počeli osjećati neželjenima. Od formiranja Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), u Washingtonu u februaru 1994., te od usvajanja njenog Ustava u junu 1994., u nekoliko se navrata pokušavalo poništiti efekte podjele grada nastale tokom rata 1992-94. Takve aktivnosti, kao i sam protok vremena, uspjeli su ukloniti neke od najupadljivijih obilježja apartheid-a i (bukvalno) obnoviti mostove, no Mostar i danas ostaje administrativno i psihološki podijeljeni grad. Pravidna normalizacija atmosfere u gradu zapravo je doprinijela učvršćenju podjele, budući da se danas svaka od strana osjeća ugodno i sigurno svojem odvojenom uporištu. Kako je to primjetio bivši gradonačelnik Neven Tomić, u Mostaru su stvorena dva svijeta i svaka debata u ovom gradu zasnovana je na kategorijama "mi" i "oni".²

Tokom rata i u godinama koje su slijedile, dominantne političke i vojne snage koje su zagovarale i nametale podjelu grada bile su Hrvatska

demokratska zajednica (HDZ) BiH i njena vojska - Hrvatsko vijeće obrane (HVO), a koji su sami bili tek izraz interesa i politike svojih gospodara iz Zagreba. Ponekad otvoreno a u drugim prilikama prikriveno, HDZ i HVO su djelovali na očuvanju (zapadnog) Mostara, odvojenog i "očišćenog" od ne-Hrvata, rezervirajući mu status budućeg glavnog grada "Herceg Bosne", bila ona unutar ili izvan BiH. Imajući na umu ovaj dalekosežni cilj, HDZ je, naravno, pokušavao blokirati sve poslijeratne napore na reintegraciji grada.³

U tom cilju HDZ je bio spreman da se sukobi i da nadživi administraciju Europske Unije, koja je u Mostaru uspostavljena nakon Washingtonskog ugovora i ustanovljenja Federacije BiH. Pored utroška ogromne svote novca u obnovu razorenog grada tokom svog dvogodišnjeg mandata, specijalna administracija EU uspjela je, 7. februara 1996., ishodovati dogovor lokalnih političkih partija o Privremenom Statutu kojim se regulira način uprave nad gradom. Osnovni principi ovog ugovora dogovoren su, međutim, na višem nivou u Daytonu, u novembru 1995., i bili su uključeni u anex Daytonskog sporazuma o implementaciji Federacije BiH.⁴ Privremeni statut je u Mostaru još uvijek na snazi.

³ ICG je objavio nekoliko izvještaja o post-ratnim makinacijama HDZ-a u Mostaru. Pogledati, naročito, sveobuhvatni ICG izvještaj ureda za Balkan broj 90, *Ponovno ujedinjenje Mostara: Mogućnosti za progres*, 19. april 2000.

⁴ Ovi Daytonski principi mogli bi se pokazati iznimno značajnima u tekućim raspravama o budućem statutu grada Mostara, budući da OHR iz razumljivih razloga ne želi direktno mijenjati odredbe Dayton. Anex o Mostaru u ime mostarskih Hrvata potpisali su Mijo Brajković (tada tvrdolinijaški gradonačelnih zapadnog dijela grada) i pokojni Gojko Šušak (ministar odbrane Republike Hrvatske i lider HDZ-ova Hercegovačkog lobijskog). Ovo Šušakovo odobrenje po prvi put je približilo HDZ BiH nekoj vrsti (ma kako

¹ I lijeva i desna obala u okolini Starog mosta ostale su pod kontrolom Armije BiH. Prema popisu iz 1991., u jedinstvenoj općini Mostar živjelo je 33.8 procenata Hrvata, 34.8 posto Muslimana (odnosno Bošnjaka), 19 postočata Srba, 10 procenata Jugoslavena, te 2.4 posto ostalih.

² ICG interview sa Nevenom Tomićem, 25. septembar 2003.

Privremeni statut uveo je u BiH pravnu praksu kategoriju "gradske općine",⁵ reorganizirajući jednu prijeratnu općinu u šest gradskih općina (po tri na teritorijama pod kontrolom Hrvata i Bošnjaka), uz kreiranje tzv. Centralne zone kojom je trebala upravljati gradska vlada. Ova Centralna zona bila je najveća inovacija Privremenog statuta i najspornije pitanje za sukobljene strane u Mostaru. Jer formiranje gradske administracije generalno, a posebno ustanovljenje Centralne zone, dizajnirano je kako bi se izbrisala ratna podjela grada i dokinula nacionalno ekskluzivna vladavina na dvije suprotstavljene obale Neretve.

Na nivou grada, Privremeni statut predvidio je formiranje Gradskog vijeća s jednakim brojem vijećnika Bošnjaka, Hrvata i "ostalih".⁶ Predvidjeno je postojanje gradonačelnika i njegovog zamjenika (koji bi se rotirali na tim funkcijama), kao i omanje gradske administracije. Grad je trebao imati isključive nadležnosti u oblastima financija i poreske politike, urbanističkog planiranja, infrastrukture, ekonomske politike i javnog prijevoza (što je uključivalo brigu o željezničkoj stanicu i regionalnom aerodromu). Gradonačelnik je bio ovlašten da ustanovi odjele za ovih pet oblasti. Sva ostala ovlaštenja bila su ostavljena gradskim općinama.⁷

Za svaku od gradskih općina, bez obzira na njenu relativnu veličinu ili broj stanovnika područja koje obuhvaća, predvidjalo se vijeće od 25 članova, koje je trebalo odražavati prijeratnu strukturu stanovništva. Ovo je trebalo da predstavlja udar na

lažne) participacije u zajedničkim tijelima vlasti u Mostaru. Gradonačelnik istočnog dijela Mostara, Safet Oručević (koji je u to vrijeme vodio gradski ogrank Stranke demokratske akcije - SDA) i tadašnji ministar vanjskih poslova BiH, Muhamed Sacirbay, potpisali su anex u ime Bošnjaka. Šef pregovaračkog tima SDA u sadašnjoj komisiji za Mostar, Fatima Leho, već je izjavila da se ništa suštinski u organizacionoj strukturi Mostara ne može promjeniti bez promjene Daytonskog sporazuma. Pogledati "Leho (SDA): Mostar ne može postati prvi europski grad u BiH", *Dnevni List*, 26 oktobar 2003.

⁵ Do tada je jedina jedinica lokalne samouprave bila općina: cijelukupni teritorij današnjeg grada Mostara plus manji dijelovi gradske teritorije koji su u Daytonu pripali Republici Srpskoj, činili su prije rata jednu općinu Mostar.

⁶ Gradsко vijeće trebalo je, prema izvornom tekstu Statuta, imati 48 članova (po 16 iz svake od triju grupa), no kasnije je taj broj reduciran na 30 (deset iz svake grupe) kako bi bio u skladu s praksom u drugim gradovima/općinama u FBiH.

⁷ Član 7, Privremeni statut grada Mostara, *Službene novine grada Mostara*, Br. 1, 20 februar 1996.

etnički ekskluzivne administracije koje su vladale na obje strane Neretve, budući da je broj vijećnika koji su dolazili iz nedominantnog naroda zajedno s predstavnicima "ostalih", bio uvek veći od broja vijećnika iz najbrojnijeg naroda.

Odredjujući da će gradska vlada upravljati Centralnom zonom (koju je činila omanja i temeljito razorena oblast oko bivše linije razdvajanja u samom centru grada), kao i javnim poduzećima koja su upravljala hidroelektranama, željezničkom stanicom i aerodromom - što su objekti koji se nalaze u nekoliko različitih općina - Privremeni statut je nastojao da promovira postupni transfer teritorija i ovlaštenja na gradske vlasti.

To se nije dogodilo - ponajviše stoga jer ovaj brižljivo dizajnirani plan reintegracije nije nikada dosljedno implementiran.⁸ Predstavnici HDZ-a su u početku bojkotirali sve gradske institucije. Kasnije, kada su konačno odlučili da im se pridruže, nastojali su da ovlasti gradskih institucija svedu na minimum. Primjeri gradskih odjela za urbanističko planiranje i financije ilustrativno govore o ovoj kampanji sabotaže.

Odjel za urbanističko planiranje bio je zadužen za kontrolu dodjele zemljišta i reguliranje gradnje objekata na području cijelog grada, kako bi spriječio nelegalnu gradnju ili obnovu poslovnih zgrada, kuća i objekata od značaja za kulturu, što se moglo očekivati nakon rata. U praksi, međutim, općine su ignorirale ova nominalna ovlaštenja grada. Rijetko su čak smatrali potrebnim da uopće zatraže saglasnost gradskih vlasti prije izdavanja dozvola za novu gradnju ili za promjene namjene zemljišta na područjima njihovih općina. Nadalje, općine koje su se nalazile uz Centralnu zonu počele su izdavati dozvole za gradnju unutar te zone i tako usurpirati poslove koji su trebali biti u isključivoj nadležnosti gradskih organa vlasti. Općina Jugo-Zapad izdavala je dozvole za gradnju za one dijelove Centralne zone koji su tokom rata bili pod kontrolom HVO. Kada za takve postupke nisu uslijedile nikakve sankcije, općina Stari grad otpočela je sličnu praksu u dijelovima Zone koji su bili pod kontrolom Armije BiH. Budući da gradski organi nisu imali mehanizama da spriječe ili kazne ovakve postupke, započela je masovna, nekontrolirana i razmetljivo

⁸ Za detaljnu analizu o tome kako su sabotirani različiti aspekti Privremenog statuta, pogledati ICG izvještaj broj 90, *op.cit.*

nezakonita gradnja objekata koja je vremenom postala jednim od najvećih izvora ilegalnog bogaćenja i jednim od najvećih problema u gradu Mostaru.

Slično je, u domenu fiskalne politike, Privremeni statut odredio da gradski ograni imaju premoć nad organima općina. Ipak, općine su preuzele funkcije prikupljanja i distribuiranja javnih prihoda - što je dodatno umanjilo značaj gradskih institucija. Kako je grad čak gubio i one nadležnosti koje je imao (da ne govorimo da nije sticao nikakve nove), a gradske općine stalno jačale - one su postajale stvarna baza političke vlasti i mesta odlučivanja o gradskim pitanjima.⁹ Iako su općinske administracije sastavom svojih kadrova trebale uvažavati proporcije konstitutivnih naroda prema posljednjem popisu iz 1991, vladajuće stranke nalazile su načina da zaobidju ovaj zahtjev.¹⁰

Bez obzira koliko je Privremeni statut bio dobar kao plan za postupno objedinjavanje Mostara, njegova implementacija računala je s dvije važne konstante: dobru volju njegovih potpisnika i stalno jačanje centripetalnih snaga. Nijedna, međutim, nije postojala. Zbog toga je Mostar zadržao i institucionalizirao svoje ratno naslijedje nacionalnog paralelizma, nepomirljivosti i bezakonja.¹¹

⁹ Procvat općina značio je otvaranje novih radnih mesta za politički podobne. Gradska i administracije općina uposljavaju oko 750 osoba, što je duplo više od drugih sredina slične veličine, kakve su npr. Zenica ili Tuzla.

¹⁰ Privremeni statut bio je prilično neprecizan po ovom pitanju. Član 55 kaže da, prilikom upošljavanja novog osoblja, općine moraju imati u vidu nacionalne proporcije, ali ne propisuje specifične kvote. Ovo je omogućilo da ta odredba Statuta bude uglavnom ignorirana. Pogledati, Privremeni statut, *op. cit.*

¹¹ Bivši gradonačelnik Neven Tomić koji je, da bi privukao pažnju medjunarodne zajednice na pogoršanje prilika u Mostaru, podnio ostavku u februaru 2003, primjetio je da u Mostaru ima toliko bezakonja da bi svi zatvorili morali biti puni. "U Mostaru možete, bez puno rasprava, hapsiti dvije osobe dnevno", kazao je Tomić. ICG interview sa Nevenom Tomićem, 25 septembar 2003.

II. SADAŠNJA SITUACIJA U MOSTARU

Od najave prve runde pregovora o budućem statusu Mostara, u martu 2003, gradske institucije su praktički prestale da posluju. Gradska vlada (koju čine gradonačelnik, njegov zamjenik i šefovi odjela) nije se na formalnoj sjednici sastala već punih osam mjeseci, iako bi sjednice trebala održavati svake sedmice.¹² Gradsko vijeće bilo je jednako pasivno, iako bi se prema odredbama Privremenog statuta trebalo sastajati najmanje jednom u svaka dva mjeseca. Ono što, međutim, najviše zabrinjava je što niko, čini se, ovakvo stanje ne smatra neobičnim.

Etnička podjela je još uvijek toliko prisutna u gradskim institucijama da medjunarodni napor da se ona ublaži ponekad dovode do apsurdnih situacija. Tako je npr. načelnik jedne od općina u Mostaru priznao ICG-u da se on sastaje sa svojim kolegama – načelnicima općina sa druge obale Neretve – samo formalno, prilikom susreta s medjunarodnim zvaničnicima kada se "uslikamo, nasmijemo i dobijemo donacije", nakon čega se svaki od učesnika vraća u svoje "dvorište".¹³

Centralna gradska administracija je, također, podjeljena po etničkom osnovu i još uvijek se financira preko dva odvojena računa. Prihodi od poreza iz dominantno hrvatskih općina, dijela Centralne zone koju je tokom rata kontrolirao HVO, kao i isplate iz Elektroprede Herceg-Bosne koriste se za finansijsku podršku hrvatskim zvaničnicima, dok se prihodi prikupljeni na nekadašnjoj teritoriji pod kontrolom Armije BiH i isplate Elektroprivrede BiH troše uglavnom na Bošnjake.¹⁴ Gradska vlada je na nedavnoj sjednici odlučila da prekine s ovim dualizmom, no takva su se obećanja već mnogo puta u prošlosti pokazala ispraznim.¹⁵

¹² Pogledati "U gradskom poglavarstvu još funkcionišu dva računa", *Dnevni List*, 9 oktobar 2003.

¹³ ICG interview sa Vjekoslavom Kordićem, načelnikom općine Jug, 5 septembar 2003.

¹⁴ Prema (hrvatskom) do-gradonačelniku Ljubi Bešliću, Elektroprivreda Herceg-Bosne u hrvatske koferne uplaćuje svakog mjeseca 122,400 KM, dok Elektroprivreda BiH plaća 537,000 KM za potrebe bošnjacke administracije. ICG interview s Ljubom Bešlićem, 2 oktobar 2003.

¹⁵ Vidjeti "Od Nove godine jedinstveni račun", *Dnevni List*, 11 oktobar 2003.

Gradska administracija u Mostaru nema svog web site-a odakle bi se, eventualno, moglo nešto saznati o njenom načinu rada, budžetima, registrima o korištenju javnog zeljišta i, općenito, o transparentnosti rada te administracije. Uistinu je teško dobiti bilo kakvu dokumentaciju o njenom poslovanju.¹⁶ Gradske općine su, pojedinačno, čak još zatvoreni za bilo kakve upite o njihovom dosadašnjem radu. Nema pouzdanih i odmah dostupnih informacija o dodjeli zemljišta, gradjevinskim dozvolama, projektima privatizacije i drugim pitanjima oko kojih dvije strane redovito izmeđuju optužbe o prevarama i malverzacijama.

Ipak, više je nego dovoljno očitih pokazatelja podjela i loše uprave kojoj ta podjela u Mostaru vodi. Dvije strane grada još uvijek svoje naseljenike pitkom vodom snabdijevaju s različitih izvora i vodoopskrbni sistem još uvijek nije potpuno povezan, iako je taj projekat trebao biti već davno okončan. Sistem snabdijavanja električnom energijom, kao i telefonski i poštanski sistemi još uvijek su odijeljeni. Ne postoji jedinstveni broj na kojem se mogu dobiti telefonske informacije o brojevima pretplatnika u oba dijela grada. Ali zato postoje dvije hitne pomoći, dvije bolnice, dvije vatrogasne brigade, dvije željezničke i autobusne kompanije (kao i dvije glavne autobusne stanice), te dva javna gradska poduzeća.¹⁷ Sve ove institucije podijeljene su duž nekadašnje zone razdvajanja koja još uvijek označava crtu podjele grada. Ova činjenica pokazuje da uspostavljanje šest gradskih općina i Centralne zone – kao i naknadni pokušaji da se ubrizga život u Privremeni statut – nisu uspjeli da izbrišu ratnu podjelu grada.

Kriminalizirane političke elite grada Mostara – a naročito one iz zapadnog dijela – do sada su imale

interes u zadržavanju postojećeg stanja. Kao što je Neven Tomić napisao u tekstu svoje ostavke u februaru 2003, u sadašnjim okolnostima kriminalcima svake vrste dopušteno je da se zaklone iza “svojih” nacionalnih zaštitnika unutar vlasti, te da svoje privatne kriminalne interese predstavljaju kao interese svoje nacionalne grupe. Tako je “sankcioniranje kršenja zakona ... postalo ekskluzivno političko pitanje umjesto da bude pitanje funkcioniranja sustava,” napisao je Tomić u tekstu svoje ostavke.¹⁸

Nekoliko dobro informiranih izvora kazalo je ICG-u da lideri vjerskih zajednica, umjesto da propovjedaju pomirenje i medjusobno uvažavanje, zapravo pothranjuju netrpeljivost dviju najvećih zajednica. Ponekad se dešava da klerici pokreću javne rasprave i postavljaju zahtjeve koje svjetovni političari potom, kao po obavezi, ponavljaju i promoviraju. Malo je interkonfesionalnog dijaloga u gradu, a projekti obnove ili izgradnje religijskih objekata nerijetko se koriste kako bi se razbuktale nacionalne strasti na jednoj ili drugoj obali Neretve.¹⁹

Postojanje dva potpuno odvojena obrazovna sistema – od obdaništa do dva univerziteta – teško da je od pomoći. Zahvaljujući izboru svojih roditelja i lidera, ali i vlastitim, sve više ukorjenjenim navikama, mladići i djevojke Mostara se rijetko mogu sresti, družiti i upoznati sa svojim vršnjacima sa druge obale. Ustanovljenje odvojenih sistema javnih škola s različitim nacionalnim programima, može se zapravo pokazati najrazornijom i dugoročno najopasnijom prijetnjom budućnosti kako Mostara tako i BiH u cjelini.²⁰

Bilo je svega nekoliko – i uglavnom nepotpunih – izuzetaka kada pravilu propalih pokušaja ujedinjenja i nerealiziranih inicijativa o integraciji Mostara. Formiranje gradskih policijskih snaga i

¹⁶ ICG je u više navrata od ureda gradonačelnika tražio izvještaje o radu, analize rada javnih kompanija u Mostaru, izvještaje o ilegalnoj gradnji i druge dokumente koji bi trebali biti dostupni javnosti. Gradonačelnik Hamdija Jahić obećavao je ICG-u ove izvještaje ali ih nikada nije stavio na uvid. Dogradonačelnik Bešlić kazao je ICG-u da su zvanični izvještaji ionako beskorisni budući da oni situaciju predstavljaju u pravilu daleko boljom nego što ona stavno jeste. ICG interview, 2 oktobar 2003.

¹⁷ O ovim i drugim absurdima života u Mostaru, pogledati članak Slave Kukića “Mostar kao grad i zajednica – stanje i perspektive”, *Lokalna Samouprava*, juni 2003. Osim toga, kako je to primjetio Neven Tomić, u Mostaru postoje saobraćajni znaci koji putnike koji traže centar grada upućuju u dva suprotna smjera.

¹⁸ Pogledati “Tekst ostavke Nevena Tomića”, FENA, 10 februar 2003.

¹⁹ Teško je, na primjer, objasniti postavljanje ogromnog križa na brdu Hum, koji se nadvija iznad bošnjačke strane grada, kao bilo šta osim akta trijumfalizma i agresije, naročito ako se zna da je upravo sa brda Hum artiljerija HVO granatirala istočni dio grada.

²⁰ Edin Mušić, SDA ministar za izbjeglice u Vladi Federacije i bivši načelnik mostarske općine Sjever, smatra da ukoliko omladina različite etničke pripadnosti u mostarskim srednjim školama ne počne pohadjati nastavu zajedno, onda gotovo da nema nikakvih šansi za ujedinjenje Mostara. ICG interview s Edinom Mušićem, 1 oktobar 2003.

odnedavni prenos nadležnosti za regionalni aerodrom na gradsku administraciju najčešće se pominju kao primjeri uspješnih priča. Ipak, policija još uvijek operira s različitim platnim razredima za Bošnjake i Hrvate (kao i u prošlosti, Hrvati su značajno bolje plaćeni za rad na istim poslovima); aerodrom je, pak, prebačen u nadležnost grada tek kada je zapao u ozbiljne finansijske probleme.²¹ Ono što ostaje je krajnje simbolična i od medjunarodne zajednice podržavana obnova Starog mosta, čije je ceremonijalno otvaranje planirano za juli 2004. No, u kontekstu politike da jedna strana ne može ništa dobiti ukoliko druga jednako toliko ne izgubi – što je politika koja, inače, preovladjuje u Mostaru – projekat obnove mosta služio je kao vrsta Potemkinovog sela, dizajniran da stvara iluziju o višestranačkoj i supra-nacionalnoj saradnji, a ne da bude stvarna manifestacija te multietničke saradnje i pomirenja, pogotovo budući da most u stvari ne spaja dvije zajednice; on zapravo ide s jedne, istočne, bošnjačke strane na manju bošnjačku enklavu na zapadnoj strani.²²

Neposredne okolnosti u kojima se odvija novi pokušaj OHR-a da pronadje dugoročno rješenje za Mostar nisu ništa više ohrabrujuće. Činjenica da pregоворi Mostarske komisije koincidiraju kako s izbornom kampanjom u Hrvatskoj tako i s brojnim glasinama o mogućem pokretanju nekoliko krivičnih procesa protiv bivših i aktuelnih visokorangiranih dužnosnika HDZ-a nije od pomoći za njen uspješan rad. Bošnjački političari vjeruju da će osnaženi HDZ u Hrvatskoj izazvati radikalizaciju svoje sestrinske stranke u BiH. Iako predsjednik HDZ BiH, Bariša Čolak, odbacuje ovaku mogućnost, moguća HDZ-om predvodjena vlada u Zagrebu će sigurno uticati na balans snaga u HDZ-u BiH.²³

Sličan efekat mogu imati i procesi sudskog gonjenja viših zvaničnika HDZ-a. Tužilaštvo iz Mostara je instruiralo Financijsku policiju da ubrza istrage o nekoliko navodno dubioznih projekata gradnje kao i

slučajeve kriminalno nesavjesnog upravljanja javnim fondovima, koji će vjerovatno uključivati zvaničnike HDZ-a. Uskoro se, takodjer, očekuje da tužilaštvo pokrene proces protiv 20-tak HDZ-ovih zvaničnika, medju kojima je i bivši predsjednik stranke - Ante Jelavić, zbog nezakonitih finansijskih transakcija i zloupotreba javnih fondova u čuvenoj aferi Hercegovačka banka. Mostarski tužilac je, nadalje, zatražio izvještaje o navodno ilegalno izgradjenim objektima u Centralnoj zoni, medju kojima su i totemski objekti kao Katolička katedrala i Hrvatsko narodno kazalište. Mediji su izvjestili da su i OHR i hrvatski ministri zatražili odgadjanje ili zaustavljanje ovih procesa.²⁴

U medjuvremenu, smrt počasnog predsjednika SDA i dugo godina najvažnije bošnjačke političke ličnosti - Alije Izetbegovića - 19. oktobra 2003, dodatno je umanjila sposobnost vodjstva ove stranke u Sarajevu da utiče na poslušnost svojih funkcionera u Mostaru. Oni prirodno pokazuju više sluga za njegovanje svoje lokalne nadmoći - i sprječavanje hrvatske "dominacije" – nego za sve detalje koalicije SDA i HDZ-a na entitetskom nivou.

²¹ Nedaće mostarske zračne luke samo se uvećavaju. Aerodrom je krajem oktobra izgubio svoju jedinu redovnu liniju kada je Croatia Airlines povukla svoja tri leta sedmično na liniji Zagreb – Mostar.

²² Hrvatski član Predsjedništva i sadašnji predsjedatelj Dragan Čović (koji takodjer potječe iz Mostara) slaže se da, osim simboličnog projekta obnove mosta, gotovo da nema primjera uspješne multietničke saradnje u Mostaru. On, međutim, vjeruje da se stvari mijenjaju na bolje. ICG interview sa Dragom Čovićem, 8. oktobar 2003.

²³ ICG interview sa Barišom Čolakom, 28. avgust 2003.

²⁴ ICG interview sa višim istražiteljima Financijske policije, 16. oktobar 2003. Vidjeti takodjer, "Vrući krompir prebačen Federalnom MUP-u", *Dnevni List*, 27. oktobar 2003 i "Vrankić sprječava istragu o otimačini u Mostaru", *Oslobodjenje*, 6. novembar 2003.

III. IGRA BROJEVA: ZAŠTO UPRAVO SADA?

Otkako su krajem 2002 pokrenute prve ozbiljnije inicijative o ponovnom aktueliziranju pitanja upravljanja Mostarom, najveće dileme izaziva novi entuzijazam HDZ za ujedinjenjem grada i nepokolebljiva odbrana statusa quo od strane SDA. Ovaj potpuni obrat u prirodnom redu stvari zbunjivao je i političke faktore u samom gradu i promatrače prilika u Mostaru. Većina dobro informiranih posmatrača kazala je, međutim, ICG-u da je odgovor vrlo jednostavan. Poslijeratna promjena nacionalne strukture stanovništva u Mostaru doveća je do toga da HDZ sada smatra da može više dobiti insistiranjem na ujedinjenju a ne na podjeli, dok se SDA pribavlja mogućeg podredjenog položaja u slučaju skorog ujedinjenja grada.²⁵

U Mostaru se, uprkos brojnih medjunarodnih npora na obnavljanju veza, povjerenja i saradnje, od kraja rata odvijao proces tihog i dobrovoljnog etničkog čišćenja i pažljivo osmišljenog inženjeringu praćenog ekonomskim i psihološkim poticajima. Dovoljno je pogledati u oglasne sekcije lokalnih novina ili posjetiti tzv. "Šuškova sela", koja se prostiru obalom Neretve od Mostara do Čapljine i vidjeti magnetsku privlačnost Mostara za Hrvate iz svih dijelova BiH.

Iako je šest lokalnih načelnika ponudilo različite procjene o nacionalnom sastavu stanovnika njihovih općina, većina ih smatra da pripadnici "manjinskog" naroda čine manje od 20 posto ukupnog stanovništva njihove općine. Procjene su, međutim, jedino sa čime neko može operirati uz, naravno, zastarjele rezultate

²⁵ Ovo su objašnjenje ICG-u ponudili kako bošnjački, tako i srpski i hrvatski izvori. Načelnik općine Zapad, Ljubo Golemac, kazao je ICG-u da iza svega stoji želja za vlašću i dominacijom, a nikako nekakvo nastojanje ka bratstvu i jedinstvu. "Jedino što se ovim želi je vlast. To želi svaka od strana. Suština je u igri s brojevima. Možda je HDZ napravio pogrešnu procjenu u vezi s ovim. To bi nas sve odvelo u katastrofu." ICG interview s Ljubom Golemcem, 4 septembar 2003. Ratko Pejanović, predsjednik Srpskog gradjanskog vijeća u Mostaru, također smatra da je dramatična promjena strukture stanovništva glavni razlog za iznenadnu HDZ-ovu slatkoricu o jedinstvu: "Definitivno sada u Mostaru imamo većinu od 60 posto Hrvata. Postoji čak devet novih naselja u kojima žive Hrvati. Trebalo je puno novaca da se ta naselja izgrade i ona neće nestati, bez obzira je li njihova gradnja bila legalna ili ne." ICG interview sa Ratkom Pejanovićem, 4 septembar 2003.

jugoslavenskog popisa iz 1991. Te godine Mostar je imao 126,628 stanovnika, od kojih su "Muslimani" činili najveći dio - 35 procenata, ali su bili tek za procenat brojniji od Hrvata (kojih je bilo 34 posto). Prema posljednjim procjenama koje je 2003 napravio Zavod za statistiku Federacije BiH, odnos između Bošnjaka i Hrvata se nije bitnije promjenio. Ono što je na osnovu te procjene najdramatičnija promjena je praktički nestanak Srba (kojih je ranije bilo 19 procenata), Jugoslavena i "ostalih" (zajedno su prije rata činili 12 posto stanovništva Mostara), koji su predstavljali vezivno tkivo u ovom prije rata etnički najizmješanjem gradu u BiH.²⁶ Procjenjuje se, nadalje, da je Mostar izgubio jednu šestinu svog prijeratnog stanovništva, te da je sada u njemu trajno nastanjeno samo 105,408 stanovnika. Od njih je, prema procjenama Zavoda za statistiku, 50,000 (ili 47 procenata) Bošnjaka a 51,000 (ili 48 procenata) Hrvata. Udio Srba je u medjuvremenu, kako proizlazi iz ovih procjena, pao na 3.5 posto a "ostalih" na svega 0.8 procenata. ("Jugoslavena" je nestalo.) Kada je o bošnjačko-hrvatskim proporcijama riječ, procjene statističkog zavoda pokazuju, dakle, samo promjenu od dva procenta u korist Hrvata u odnosu na popis i z 1991.

No, postoje i druge, politički daleko važnije brojke koje su vjerovatno imale znatnog uticaja na donošenje odluka u političkim partijama. Naime, u junu 2002 Izborna komisija BiH učinila je dostupnim javnosti liste registriranih birača. Ove liste sadrže imena i jedinstvene matične brojeve svih građana koji su se registrirali da glasaju na općim izborima u oktobru 2002. Naravno da su upravo oni građani koji se registriraju za glasanje najvažnija kategorija stanovništva za političke partije. Nekoliko političara iz Mostara koje je interviewirala ICG potvrdilo je da su njihove partije pomno prostudirale ove biračke spiskove.²⁷

Prema objavljenim brojkama Izborne komisije BiH, ukupno se u šest gradskih općina i Centralnoj zoni Mostara registriralo za glasanje 65,148 osoba. U tri dominantno hrvatske općine registriralo se 45,802 glasača. Ukoliko se prihvati gruba (ranije navedena)

²⁶ Kategorije "Jugoslavena" i "ostalih" obuhvatale su one koji su odbijali da se izjasne kao Muslimani, Hrvati ili Srbi, kao i osobe rođene u mješovitim brakovima. Budući da takvi sada moraju napraviti izbor, kategorija "ostalih" danas uglavnom obuhvaća pripadnike nacionalnih manjina.

²⁷ Zbirni pregled registriranih birača (bez njihovih imena) dostupan je na web stranici Izborne komisije BiH: www.izbori.ba

procjena načelnika mostarskih općina da na ovom području živi oko 80 posto Hrvata, te ukoliko se uzme da je Hrvata takodjer oko 20 procenata u tri dominantno bošnjačke općine, onda se dobiva još jedna procjena o dramatičnoj promjeni strukture stanovništva u korist Hrvata. Iz ovoga bi, naime, proizlazilo da Hrvati imaju većinu od 62 posto registriranih birača.

No, ovo je ipak nagadjanje, čak i kada je solidno utemeljeno.²⁸ Jedini način da se ustanovi preciznija slika o etničkom sastavu jeste da se detalnjom provjerom biračkih spiskova na svih 115 izbornih mesta utvrdi nacionalna struktura registriranih birača. No, ni pregled imena, naravno, nije potpuno precizna metoda, budući da je veliki broj prezimena, kao i nekih imena, etnički i konfesionalno neutralan. Van sumnje ponavljajući posao koji su HDZ i SDA već ranije napravili, ICG je takodjer izvršio ovakvo istraživanje. Rezultati potvrđuju da je Mostar uistinu postao hrvatski grad: tanka bošnjačka prednost, koja je postojala prema popisu iz 1991, se istopila a stvorena je značajna hrvatske većina. Izuzimajući "ostale" i glasače u odsutnosti, ICG je izračunao da se biračka populacija u Mostaru 2002 sastojala od 35,858 Hrvata (ili 58.2 posto), 24,843 Bošnjaka (40.3 posto), i 904 Srba (ili 1.5 posto). U različitim općinama "etnička čistina" birača varirala je od najviše - 98 procenata (u dominantno bošnjačkoj općini Jugo-Istok) do najniže - 77 procenata (u dominantno hrvatskoj općini Jug). Samo se rijetko naseljena Centralna zona može podićiti "manjinskom" biračkom populacijom većom od 25 procenata. (Pogledati Tabelu 1 za detaljan pregled nacionalne strukture birača po mostarskim općinama.)

Teško je vjerovati da se dostupnost ovih podataka (sredinom 2002) slučajno podudarila sa potpunom izmjenom strateških političkih promišljanja HDZ i SDA o budućnosti Mostara. Kako se HDZ uvjeravao u veličinu brojčane nadmoći Hrvata i prihvatao ujedinjene Mostara u jednu općinu, tako je SDA pronalazila nove razloge da zavoli nekada omraženu podjelu grada na šest općina. Igra brojki je bila od suštinske važnosti.

²⁸ Ne samo da proporcija "manjinskog" naroda može varirati iznad i ispod 20 postotaka u različitim općinama, već dosta građana Mostara može biti registrirano za glasanje u drugim područjima i obrnuto.

IV. MOSTARSKE KOMISIJE

Formalni razlog za pokretanje procesa promjena Privremenog statuta i pronalaženje stalne povelje za uređenje grada upravo sada izvire iz amandmana na ustave entiteta koji su donijeti u aprilu 2002 godine. Oni nalažu da Srbi i "ostali" trebaju uživati jednak status i imati proporcionalnu zastupljenost u vladu i administraciji Mostara. Privremeni statut bio je dizajniran za dva, a ne za tri konstitutivna naroda. Nužne izmjene moraju se napraviti do kraja 2003 godine ukoliko se želi da se po novom statutu biraju vlasti na općinskim izborima zakazanim za oktobar 2004. U svakom slučaju, kako se smanjuje prisustvo medjunarodne zajednice u BiH, OHR je, čini se, procjenio da je sazrelo vrijeme da se završi i nedovršeni posao u Mostaru. Ne samo da ovaj grad treba stalni statut, već takodjer i statut koji osigurava funkcionalnu i racionalniju administraciju koja je sposobna da uspostavi povjerenje i saradnju koje do sada nije bilo. OHR je, takodjer, imao na umu da, ukoliko se uspije pronaći formula prihvatljiva za Mostar - koji se često naziva "prijestolnicom nefunkcionalnosti" - onda bi ona mogla poslužiti takodjer i kao primjer za ostale podijeljene gradove u BiH.²⁹

Čini se, međutim, da prije stavljanja Mostara na listu prioriteta unutar OHR nije napravljena nikakva temeljitija analiza o tome šta je pogrešno u sadašnjem statutu, odnosno da li bi se to moglo ispraviti pukim amandmanima na postojeći statut. Uzeto je zdravo za gotovo, odnosno - kako je to kazao jedan zvaničnik OHR-a - bilo je "proklet očigledno" da se u Mostaru mora krenuti iz početka. Ipak, jedan drugi uposlenik OHR-a kazao je ICG-u da je Mostar na listu prioriteta za ovu godinu došao gotovo slučajno, kada su politički stratezi OHR-a osmišljavali šta uzeti kao "sljedeću veliku stvar" koju bi trebalo napraviti nakon što je afera Orao (odnosno trgovina oružjem za Irak) otvorila put za reforme u oblasti odbrane i obavještajnih poslova.³⁰

Sljedeći važan faktor koji je uticao na ponovno pokretanje pitanja Mostara bilo je uspješno lobiranje

²⁹ ICG interview sa zvaničnicima OHR-a, 30 septembar 2003.

³⁰ ICG interviewi sa zvaničnicima OHR-a, 1 oktobar i 7 novembar 2003. Za više detalja pogledati ICG izvještaj br. 146, *Nacionalističke vlade u Bosni i Hercegovini: Paddy Ashdown i paradoksi izgradnje države*, 22 juli 2003.

Nevena Tomića kod uticajnih ambasadora i drugih medjunarodnih zvaničnika u Sarajevu.³¹ U početku je, međutim, OHR odlučio da pusti lokalne političke elite da same pokušaju razriješiti pitanje trajnog uredjenja grada.³² Medjunarodni posrednici u to su vrijeme imali pune ruke posla u drugim reformskim projektima vezanim za sistem indirektnog oporezivanja, odbranu i obavještajnu zajednicu.³³ Ipak, dva visoka zvaničnika medjunarodne zajednice iz Mostara, kazali su ICG-u kako vjeruju da je OHR u posao pisanja trajnog statuta ušao isuviše neoprezno i preuranjeno.³⁴ Možda je upravo zbog toga Visoki predstavnik u aprilu pokušao da napravi upute za rad novoformirane komisije, kroz specificiranje osam principa koje je trebalo uvažavati svako eventualno rješenje do kojeg komisija bude došla u svom radu.³⁵ Komisija je trebala završiti svoj posao u roku od tri mjeseca.

³¹ Tomić se krajem 2002 susreo sa nekoliko ambasadora država članica Vijeća za implementaciju mira (PIC), kao i sa Paddyjem Ashdownom. Tomić je nastojao zainteresirati svoje sagovornike za dopunjenu verziju plana rekonstrukcije Mostara koju je osmislio 2001. Medju njegovim prijedlozima bilo je ukidanje kantona sa specijalnim režimom (što je Ashdown uvažio i odluku u vezi s tim donio nakon izbora u oktobru 2002), reorganizaciju Mostara kroz uspostavljanje jedne općine, i proglašenje Mostara glavnim gradom Federacije BiH. Tomić kaže da u to vrijeme nije od OHR-a dobio potrebnu pomoć; s druge strane, zvaničnici OHR tvrde da je njegovo lobiranje imalo značajnog uticaja na kasniju odluku da se u marta 2003 pokrene komisija za rekonstrukciju Mostara. ICG interview sa Nevenom Tomićem, 25 septembra 2003, te sa višim zvaničnikom OHR-a, 1 oktobra 2003.

³² Visoki predstavnik je najprije, 21 marta 2003, pozvao Gradsko vijeće da ustanovi komisiju koja bi pripremila prijedlog nove organizacije grada. Komisija, koju su činili predstavnici glavnih stranaka zastupljenih u vijeću, uspostavljena je 15 aprila 2003. Sedam stranaka je predložilo kandidate izmedju kojih su gradonačelnik Hamdija Jahić i njegov zamjenik Ljubo Bešlić odabrali devet članova - po tri iz svakog konstitutivnog naroda. Stranci nisu direktno sudjelovali u radu ove komisije.

³³ ICG interview sa višim zvaničnikom OHR-a, 1 oktobar 2003.

³⁴ ICG interviewi sa medjunarodnim zvaničnicima 4 i 5 septembra 2003.

³⁵ Pogledati OHR-ovo saopćenje za medije, "Visoki predstavnik pozdravlja uspostavljanje komisije za Mostar i donosi osam principa za njen rad", 23 april 2003. Principi koji su trebali važiti i za komisiju koja je došla nakon ove, su bili: 1) nema promjena granica grada; 2) uspostaviti će se ujedinjena i umanjena administracija koja će okončati paralelizme, neefikasnost i tendencije podjele; 3) gradska administracija će odražavati demografsku strukturu kakva je

Malo ko je vjerovao da će ova prva komisija biti uspješna. Taj se skepticizam pokazao opravdanim. Devetočlano tijelo Gradskog vijeća pokazalo se beznadežno podijeljenim a četiri bošnjačka člana su istupila iz komisije pred kraj njenog rada, bez obzira na drugačije naredbe koje su u vezi s tim stizale iz centrale SDA iz Sarajeva. Ipak, Visoki predstavnik je u interviewu *Dnevnom Listu* 8 jula 2003 jasno stavio do znanja da očekivani neuspjeh ove komisije da postigne dogovor o novom statutu neće značiti kraj aktivnosti u vezi s ovim pitanjem, te je nagovjestio da će "još jednom razmotriti ovu situaciju."³⁶ U konačnom, komisija je 31 jula 2003, kada je istekao rok koji je pred nju postavljen, sastavila prijedlog koji je uglavnom bio u suglasju s originalnom zamisli HDZ-a o jednoj općini i - praktički - vladavini većine.

Ashdown je već sljedećeg dana najavio "Mi ćemo iskoristiti ljetnu pauzu kako bi još jednom ramotrili situaciju i odlučili kako da nastavimo dalje."³⁷ U narednih nekoliko sedmica uslijedio je intenzivan angažman viših zvaničnika OHR-a usmjeren na pridobivanje svih relevantnih političkih partija za povratak pregovorima, kojima će ovaj put predsjedavati medjunarodni medijator koji će imati obećanje svih stranaka da će u novoj komisiji ostati do kraja njenog rada i da će nastojati da postignu dogovor.

OHR je razmatrao tri moguće uloge za medjunarodnu zajednicu u radu nove komisije. Prva je ograničavala ulogu stranaca na posredovanje medju lokalnim partijama, dok je druga predvidjala ulogu arbitra nakon što lokalni partneri ne uspiju sami postići dogovor. Treća opcija je podrazumjevala najpotpuniji angažman koji je uključivao aktivno medjunarodno učešće i liderstvo u budućoj komisiji. Ova treća opcija smatrana je najprimjerenijom, budući da su stranke koje su

bila u vrijeme posljednjeg popisa stanovništva; 4) postojat će jedan gradski budžet; 5) prihodi grada moraju biti dostatni za izvršenje svih obaveza gradske administracije; 6) jedinstveno Gradsko vijeće i izborni sistem koji će osiguravati kako nacionalnu zastupljenost svih konstitutivnih naroda, tako i prostornu zastupljenost svih dijelova grada; 7) princip odgovornosti izabranih zvaničnika; i 8) mehanizam koji će osiguravati zaštitu vitalnih nacionalnih interesa konstitutivnih naroda.

³⁶ OHR interview, "Paddy Ashdown, Visoki predstavnik za BiH: 'Niko u Mostaru neće biti manjina'", 15 juli 2003.

³⁷ Saopćenje za medije OHR-a, "Visoki predstavnik ponovo poziva na dogovor o Statutu za Mostar", 1 august 2003.

zastupljene u Gradskom vijeću do 15 septembra 2003 potpisale formalnu deklaraciju (poznatu kao "Obaveza")³⁸ kojom su obeciale da će "konstruktivno participirati u radu komisije sve do okončanja njenog mandata."³⁹ Ovo je omogućilo Ashdownu da istoga dana najavi da će biti uspostavljena nova komisija, kojom će predsjedavati veteran EU administracije Norbert Winterstein.⁴⁰ Visoki predstavnik je Wintersteinu stavio u zadatku da do 15 decembra 2003 komisija kojom će predsjedavati pripremi novi statut za Mostar.

Iako se u početku puno pričalo o tome kako u ovoj komisiji neće biti primarno stranački poslušnici već i lokalni javni radnici, eksperti i predstavnici civilnog društva, ipak su na kraju ključnu riječ imale stranke koje su bile zastupljene u Gradskom vijeću.⁴¹ Ovo je praktički značilo da će zadatku komisije biti da pronadje kompromisno rješenje i pomiri stajališta dviju najjačih stranaka - HDZ-a i SDA. Ostali su mogli - i uistinu jesu - podnositи interesantne prijedloge, no oni su mogli imati samo pomoćne uloge.⁴²

³⁸ Obavezu su u Mostaru 15 septembra 2003 potpisali kako predsjednici šest stranaka (SDA, HDZ, SDP, SBiH, SDU i Radom za boljšitak) zastupljenih u Gradskom vijeću, tako i lokalni lideri ovih stranaka iz Mostara. Jedini izuzetak bila je Fatima Leho, šefica mostarskog ogranka SDA, koja je tada odbila da potpiše dokumenat, ali ga ovjerila kasnije nakon što je iz OHR-a dobila uvjerenja da će komisija nastojati da do svih konačnih odluka dolazi konsensusom. Ovo, međutim, nigdje nije jasno naznačeno u samom tekstu Obaveze.

³⁹ Na ovaj je način OHR pokušao osigurati nešto nade za uspjeh komisije, te svakako garantirati da niko od predstavnika stranaka neće napustiti rad komisije prije nego ona završi svoj rad. Obaveza je, nadalje, osam principa od 23 aprila svela na status "uputa" za buduće diskusije. ICG interview s OHR zvaničnicima, 17 novembar 2003.

⁴⁰ Winterstein je radio kao pravni savjetnik EU administracije u Mostaru u vrijeme kada je njome rukovodio Nijemac Hans Koschnick. Winterstein je, takodje, sudjelovao u pripremi nacrta Privremenog Statuta za Mostar.

⁴¹ Winterstein je na konferenciji za novinare 5 novembra najavio da će, pored predstavnika šest političkih partija, pozvati i businessmene, novinare, lidere omladinskih i trgovačkih udruga da komisiji predstave svoja vidjenja o budućem ustroju grada Mostara.

⁴² SBiH bila je prva stranka koja je predložila amalgam izmedju prijedloga dviju najjačih stranaka. Većina ideja SBiH pojavile su se u prvom radnom materijalu koji je ponudjen članovima komisije. SBiH je prihvatala jednu općinu (što je bio primarni zahtjev HDZ-a), ali je insistirala na čvrstim garancijama za zaštitu vitalnih nacionalnih

V. ŠTA PREDLAŽU STRANKE

Stajališta HDZ i SDA možda nisu tako nepomirljiva kakvim se na prvi pogled čine. Obje se stranke slažu da ovlasti grada treba ojačati, te da Gradsko vijeće treba postati mjesto na kojem se raspravlja i odlučuje o svim važnim pitanjima. Obje, takodje, prihvataju da bi sadašnje gradske općine trebalo zadržati u nekom obliku ili formi, ali da bi one trebale prebaciti značajan dio svojih ovlaštenja na gradske institucije.

Ključna razlika u gledištima izmedju ovih partija tiče se načina popune Gradskog vijeća. HDZ ne želi prihvati ništa što podsjeća na postojeći sistem koji garantira izbor jednakog broja vijećnika iz reda svakog konstitutivnog naroda. HDZ insistira da bi Mostar trebao imati sistem kakav postoji i u svakoj drugoj općini ili gradu (odnosno, u osnovi, sistem vladavine većine), ili da statuti ostalih gradova trebaju biti promjenjeni u skladu sa nekom novom formulom koja se pronadje za Mostar. Najviše dokle HDZ želi ići u popuštanju u odnosu na ovaj generalni zahtjev, ako je suditi po inicijalnom prijedlogu za razgovore koji je došao iz ove stranke, je da svaki od konstitutivnih naroda ima garantirani minimum od tri vijećnika u Gradskom vijeću koje bi brojilo 50 ili 51 člana – te da "ostali" imaju rezervirano jedno mjesto u vijeću. Nakon što je bez sumnje i sama napravila prebrojavanje registriranih birača, HDZ stranka je uvjerenja kako u to da će osvojiti većinu glasova nove hrvatske većine u Mostaru, tako i da će manjinski bošnjački glasovi biti raspršeni izmedju SDA i njenih rivala. No, kako bi zaslادila ovu gorku pilulu svog prijedloga za SDA, HDZ predlaže da svaki nacionalni klub u budućem Gradskom vijeću treba imati ovlasti da pokrene mehanizam zaštite vitalnih nacionalnih interesa kad god to zatraži dvije trećine bilo kojeg kluba.

Sa svoje strane, SDA insistira na garancijama jednakе nacionalne zastupljenosti u budućem Gradskom vijeću. Implicitno potvrđujući osnovu za HDZ-ov nadmoći stav, SDA se pribrojava da bi svaki sistem proporcionalne zastupljenosti u Mostaru Bošnjake sveo na status manjine a ovu stranku učinio irelevantnim subjektom u Gradskom vijeću. Lideri SDA izražavaju bojazan o tome što bi se

interesa. Prijedloge ove stranke prihvatile je, kasnije, i SDU. SDP je predložio stvaranje četiri nove multietničke općine, čije granice bi išle preko a ne duž rijeke Neretve.

moglo dogoditi ukoliko HDZ bude u poziciji da nameće svoju volju i ne okljevaju da podsjetе na grijeha iz prošlosti kako bi opravdali svoj strah od lokalne demokracije.⁴³

SDA prijelog ističe da bi buduće vijeće trebalo imati 28 članova, od kojih bi po devet trebalo dolaziti iz reda svakog konstitutivnog naroda, dok bi jedan bio iz reda "ostalih". Ova stranka ne smatra posebno velikodušnim dio prijedloga HDZ-a vezan za pokretanje mehanizma zaštite vitalnih nacionalnih interesa, naročito budući da SDA ne smatra da se taj mehanizam do sada pokazao uspješnim. Ukoliko je većina odlučna da nametne odluku manjini jedini izlaz predstavlja pokretanje procedure pred Ustavnim sudom, koji je inače standardno preopterećen i gdje se na rješavanje pojedinih slučajeva čeka čitavu vječnost. U medjuvremenu, naravno, osporavani zakon ili odluka stupaju na snagu i proizvode efekte.⁴⁴ SDA je stoga ispostavila poduzeću listu pitanja oko kojih ne bi trebalo biti rasprave da li ona predstavljaju pitanja od vitalnog nacionalnog interesa. Umjesto toga ova bi se pitanja uvijek smatrala problemima od vitalnog nacionalnog interesa i odluke o njima bi se donosile većinom u svakom od klubova konstitutivnih naroda.⁴⁵ SDA

nadalje insistira da postojeće općine moraju zadržati status pravnih osoba sa svojim vlastitim budžetima.⁴⁶ Sve drugo – uključivo i promjene granica općina – predstavljalo bi, prema tumačenju SDA, kršenje Daytonskog sporazuma.

Ipak, SDA neće moći da se čvrsto drži svih ovih pozicija. Nakon što se tako dugo borila za ujedinjenje Mostara, ona politički sebi ne može dopustiti da propusti ponudu HDZ-a za kretanje u tom smjeru (ponude koja istovremeno uključuje jačanje ovlaštenja grada na štetu gradskih općina). Na koncu, kao što je to primjetilo nekoliko sagovornika ICG-a, odbijanje ovakve ponude sličilo bi velikom oprاشtanju od ideje jedinstvene BiH. A ta je ideja do sada bila suština političkog programa SDA.

⁴³ Na primjer, SDA upozorava da bi HDZ mogao osigurati da se javni prihodi troše primarno na potrebe hrvatske zajednice a na štetu ostalih naroda. Slično tome ta bi stranka mogla zloupotrijebiti vlast prilikom dodjela javnog zemljišta, imenovanja javnih zvaničnika i upravljanja javnim poduzećima. Bošnjaci se pribjavaju i zloupotreba u vezi sa simbolima navodeći npr. da bi Gradsko vijeće sa HDZ većinom moglo podizati spomenike Franji Tudjmanu, Gojku Šušku i Mati Bobanu, ili na druge načine ponižavati nehrvatske zajednice u Mostaru. Ipak, oni se najviše pribjavaju da bi čista vladavina većine mogla otvoriti put novim i još štetnijim promjenama statuta.

⁴⁴ Lideri SDA u Mostaru često spominju nedavni i ilustrativni primjer sa dugo-odlaganim imenovanjem srpskog člana vlade Hercegovačko-Neretvanskog kantona. Nakon mjeseci odlaganja, HDZ je odlučio da imenuje ministra bez prethodnog odobrenja kluba srpskih zastupnika u kantonalnoj skupštini (taj se klub, istini za volju, sastoji od samo jednog zastupnika). Kada je taj jedan srpski zastupnik, Vesna Katanić, insistirala da su ovim imenovanjem narušeni vitalni nacionalni interesi, HDZ se usprotivio takvoj interpretaciji stvari. Gdje Katanić je pokrenula proceduru pred Ustavnim sudom FBiH, no do vremena kada u vezi s tim bude donesena odluka ovog suda, vjerovatno će isteći mandat i imenovanog ministra i cijele vlade Hercegovačko-Neretvanskog kantona.

⁴⁵ Neka od pitanja koje je SDA stavila na ovu listu su: identitet konstitutivnog naroda; organizacija grada i gradskih institucija; zastupljenost konstitutivnih naroda u javnim

poduzećima i institucijama; teritorijalno odredjenje grada; javne informacije itd. Osim toga, SDA predlaže da sva druga pitanja mogu biti proglašena vitalnim nacionalnim interesom ako tako odluči dvije trećine vijećnika u bilo kojem od klubova konstitutivnih naroda u Gradskom vijeću.

⁴⁶ Pravni ekspert SDA istaknuo je u više prilika da bi bilo koja odluka o ukidanju postojećih jedinica lokalne samouprave bez saglasnosti ljudi koji žive na tom području predstavljala kršenje članka 5 Evropske povelje o lokalnoj samoupravi koju su ratificirale institucije BiH.

VI. KAKO DALJE?

ICG vjeruje da postoji prostor za valjano, kompromisno rješenje za Mostar koje bi moglo podržati sve zainteresirane strane, ali samo ako se to rješenje primjeni kao model za organizaciju gradskih administracija širom Federacije i cijele BiH. Prije predstavljanja ovog prijedloga, čiji pojedini elementi su već prisutni u nekoliko ideja o kojima stranke raspravljaju u okviru Mostarske komisije, nužno je odgovoriti na jednu od najozbiljnijih kritika iz akademskih krugova, koja je usmjerena na trenutni proces traženja rješenja za Mostar.

Ta se kritika u osnovi svodi na tezu da nikakva reorganizacija lokalne vlasti ne može garantirati punu ravnopravnost bilo konstitutivnih naroda, bilo gradjana te sredine ukoliko takva ravnopravnost nije osigurana na državnom nivou u BiH. Ovo je snažan argument kojeg je posljednji elaborirao profesor Božo Žepić sa Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru.⁴⁷ Žepić insistira da ma kakva poboljšanja bila inkorporirana u novi statut Mostara, ona neće moći da riješe ključne probleme paralelizma, neefikasne uprave i valjane zastite vitalnih nacionalnih interesa jer su to državni aspekti neriješenog nacionalnog pitanja u BiH. "Umjetno podijeljena država na etničkom načelu i ratnoj nepravdi najbolji je recept za život podijeljenih entiteta, županija (kantona), gradova i općina. ... Tek na temelju novoga ustavno-pravnog ustroja države BiH biti će moguće prevladati probleme podijeljenih gradova i grada Mostara kao jednog od njih."⁴⁸

Problem s ovom argumentacijom je, naravno, što ona imlicira da se ništa ne može niti bi trebalo činiti ukoliko i dok se ne postigne novo ustavno ustrojstvo na državnom nivou. Ovakve teze negiraju postojanje mogućnosti da se poticaj za promjene pronadje ispod ili unutar Daytonских rješenja. Ipak, s obzirom na stanje stvari u Republici Srpskoj, frontalni napad na Daytonske ustavne još uvijek nije praktično rješenje. U medjuvremenu – kako to pokazuju rezultati komisija za reformu odbrane, obavještajnog servisa i sistema indirektnog oporezivanja – postepena, ali značajna unaprijedjenja Daytonskog uredjenja jesu moguća. U tom kontekstu se može, i treba, promatrati i rad

Mostarske komisije. Novi i opće primjenljiv model lokalne samouprave mogao bi predstavljati značajno ohrabrenje za sve one koji teže značajnim ustavnim reformama. Poticaj iznutra mogao bi, tako, biti dodan pritiscima izvana, koji se sada primjenjuju koristeći primamljivost budućeg članstva u Euro-Atlanskim institucijama.

Šta su, međutim, suštinski elementi koji moraju biti uključeni u novi statut Mostara ukoliko se njime žele stvoriti osnove za korisne reforme na lokalnom ili državnom nivou? Mada ICG ne može ponuditi konačno i sveobuhvatno rješenje, ova organizacija može sugerirati okvirni prijedlog zasnovan na onom što su stranke i predsjedatelj komisije već ponudili za diskusiju. Ovaj prijedlog ima dva dijela. On najprije sugerira kako bi se mogla razriješiti neka od najspornijih pitanja u Mostaru, a potom obrazlaže kakve reforme su nužne u BiH sistemu lokalne samouprave, odnosno kako inauguirati unaprijedjenu definiciju grada kao kvalitativno nove jedinice lokalne samouprave.

Ne može biti dvojbe da Mostar treba urediti kao jedan grad, s jednim budžetom i značajno smanjenom administracijom, čiji uposlenici bi trebali odražavati nacionalni sastav stanovništva prema posljednjem popisu sve dok novi popis ne bude proveden. Gradsko vijeće bi, takodje, trebalo odražavati odnos konstitutivnih naroda prema posljednjem popisu, ali kao minimum. Ovo znači da bi Hrvati trebali imati garantirani minimum od 34 posto mjesta u vijeću, da bi Bošnjaci trebali imati barem 35 procenata, a Srbi 19 postotaka, te da bi barem jedno mjesto trebalo biti rezervirano za predstavnika onih koji sebe nazivaju "ostalima". Osim toga, nijedan konstitutivni narod ne bi trebao imati više od 50 procenata mjesta u Gradskom vijeću.

U Mostaru bi to moglo biti uradjeno na slijedeći nacin. Ukoliko će Gradsko vijeće imati 51 mjesto,⁴⁹ to bi značilo da će najmanje 17 za Hrvate, 18 za Bošnjake, osam za Srbe i jedno za predstavnike "ostalih" biti garantirana mjesta, dok će preostalih sedam mjesta biti rasporedjeno kandidatima bilo koje nacionalnosti koji osvoje najviše glasova.

⁴⁷ Vidjeti Božo Žepić, "Problemi, teškoće i perspektive organizacije, funkcioniranja i razvitka Mostara kao jedinice lokalne uprave", *Lokalna Samouprava*, juni 2003.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Da bi se postiglo da vijeće ima više od 30 mjesta, što se čini razboritim u slučaju većih gradova, bit će neophodno usvojiti amandmane na Ustave Federacije i kantona.

Najprije bi se popunila 44 mjesta koja se dodjeljuju po nacionalnom kriteriju. To bi se učinilo primjenom člana 9.6 Izbornog zakona na rezultate glasova, ali uzimajući u obzir samo kandidate odgovarajuće etničke pripadnosti i ignorirajući odredbu o izbornom pragu od tri posto.⁵⁰ Ukoliko se dogodi da ne bude čak ni osam kandidata srpske nacionalnosti, njihova garantirana mjesta u Vijeću ostat će nepopunjena.

Preostala mjesta bi onda bila dodjeljivana po broju osvojenih glasova bez obzira na etničku pripadnost kandidata, ali uvažavajući broj već dodjeljenih mesta. Proces takve dodjele mandata bio bi zaustavljen ukoliko bi predstavnici jednog konstitutivnog naroda dobili 25 vijećnickih mesta (odnosno 50 procenata članova Gradskog vijeća). Kandidati iz reda tog konstitutivnog naroda tada više ne bi mogli biti birani, i preostala mjesta bi se dodjelila najbolje plasiranim kandidatima iz reda druga dva naroda i grupe "ostalih".

Ovakav bi model osigurao da nijedan konstitutivni narod ne bi mogao imati više od 50 procenata mesta u Gradskom vijeću. Ovaj zahtjev, u kombinaciji s garantiranom minimalnom zastupljeničtvu za svaki konstitutivni narod, mogao bi kasnije biti primjenjen na sve jedinice lokalne samouprave koje žele da se reorganiziraju kao gradovi, te da za to budu nagradjene određenim financijskim poticajima, o čemu će biti govoreno kasnije.

ICG predlaže da se odluke o sljedećih šest pitanja uvijek smatraju temama koje uključuju vitalni nacionalni interes, te da se za njihovo usvajanje

⁵⁰ Član 9.6 važećeg Izbornog zakona kaže: "U svakoj izbornoj jedinici mandati se raspodjeljuju na sljedeći način: za svaku političku stranku i koaliciju, ukupan broj važećih glasova koje je politička stranka ili koalicija osvojila dijeli se sa 1, 3, 5, 7, 9, 11, i tako redom, sve dok je to potrebno za tu raspodjelu mandata. Brojevi koji se dobiju ovom serijom dijeljenja su "količnici". Broj glasova za nezavisnog kandidata je količnik tog kandidata. Količnici se redaju od najvećeg do najmanjeg. Mandati se dijele po redu, počev od najvećeg količnika, dok se ne raspodijele svi mandati izborne jedinice za određeni organ. Politička stranka, koalicija, lista nezavisnih kandidata i nezavisni kandidat ne može sudjelovati u raspodjeli mandata ako ne osvoji vise od 3% od ukupnog broja važećih glasačkih listića u izbornoj jedinici." Svakom kandidatu na izbornim listama na ovaj je način dodijeljen jedinstveni količnik i, budući da je nacionalnost svakog kandidata takodjer poznata, jednostavno je izračunati koji su najbolje plasirani kandidati Hrvata, Bošnjaka, Srba i "ostalih".

zahtijeva dvotrećinska podrška u klubu svakog od konstitutivnih naroda. Dakle, uvijek bi postojao vitalni nacionalni interes kada se raspravlja o:

- upotrebi javnog zemljišta;
- izboru gradonačelnika;
- imenovanjima direktora javnih kompanija;
- gradskom budžetu;
- nadradama i priznanjima; i
- amandmanima na statut grada.

Ostala pitanja mogu se proglašiti vitalnim nacionalnim interesom ukoliko tako odluči dvije trećine članova kluba jednog od konstitutivnih naroda. U takvim slučajevima treba se primjeniti procedura predvidjena amandmanima na Ustav Federacije iz 2002 godine.

Prije usvajanja bilo kakvog novog statuta za Mostar, Visoki predstavnik bi odmah trebao donijeti privremenu odluku kojom se zabranjuje postojećim općinama da izdaju dozvole za gradnju objekata kao i rješenja o dodjeli/upotrebi javnog zemljišta. U isto vrijeme, OHR bi u Mostar trebao uputiti tim financijskih experata i revizora koji bi nadgledali i kontrolirali javnu potrošnju gradske i općinskih administracija. Takve su mјere u ovoj fazi pregovora nužne, ima li se u vidu iskustvo iz vremena koje je prethodilo donošenju Privremenog statuta za grad Mostar. Naime, kada je postalo jasno da će u Mostaru ipak postojati gradska administracija, zvaničnici ratnih administracija s obje strane Neretve pozurili su da izdaju gradjevinske dozvole za buduću Centralnu zonu.

Osim ove privremene odluke OHR-a, stranke koje sudjeluju u radu komisije za Mostar trebale bi potpisati deklaraciju kojom prihvataju da će neovisna i profesionalna agencija izvršiti reviziju izdatih gradjevinskih dozvola i rješenja o dodjeli zemljišta, kao i kontrolu cijelokupnog financijskog poslovanja općina u Mostaru u proteklom periodu.⁵¹ Vlasnicima ilegalno izgradjenih

⁵¹ Federalna financijska policija čini se odgovarajućim tijelom koje bi trebalo obaviti ovaj posao, no strankama treba ostaviti mogućnost da sugeriraju ili razmotre i druge kandidate.

objekata, umjesto prijetnji rušenjem ili uklanjanjem imovine, treba odrediti drakonske financijske namete – koji će služiti za financiranje projekata za dobrobit svih stanovnika Mostara.

Najvažnije usluge koje će pružati gradska administracija trebale bi biti disperzirane po uredima postojećih gradskih općina - putem uspostavljanja područnih ureda u svakoj od njih - čime bi bio olakšan pristup lokalnog stanovništva ovim važnim servisima, a istovremeno bi se zadržala i proporcionalna distribucija radnih mesta iz javnog sektora u različitim dijelovima grada.⁵² Komisiji treba ostaviti na odlučivanje da li će sadašnje gradske općine biti zadržane kao izborne jedinice, ili će biti dizajniran neki sofisticiraniji model izbora, koji će osigurati poštenu prostornu zastupljenost u Gradskom vijeću. U idealnoj varijanti, svaki vijećnik bi trebao predstavljati jednu od 38 mjesnih zajednica i imati obavezu da najmanje jednom mjesечно odžava sastanke s biračima iz te mjesne zajednice kako bi osigurao valjanu zaštitu i promociju njihovih lokalnih interesa. Sadašnje općine trebale bi da prestanu postojati kao pravne osobe s posebnim budžetima.

Budući gradonačelnici trebali bi biti birani od strane Gradskog vijeća, ali bi kandidati morali biti medju izabranim vijećnicima za predstojeći mandat. Izvršne ovlasti tako izabranog gradonačelnika trebale bi biti dodatno osnažene. Gradonačelnik bi trebao imenovati šefove odjela za financije i urbanističko planiranje – kao rukovodioce dva najvažnija odjela – iz redova druga dva konstitutivna naroda. Ova dva imenovanja trebala bi biti potvrđena kako od cijelog Gradskog vijeća, tako i od strane kluba naroda iz kojeg dolaze ovi kandidati. Za potvdu ostalih imenovanja šefova ureda gradonačelniku bi trebala samo prosta većina u Gradskom vijeću. Ipak, zahtjev da u tijelima grada ne može biti više od 50 procenata predstavnika jednog naroda trebao bi se uvažavati i u gradskoj vladi.

HDZ s pravom insistira da nijedno rješenje koje se pronadje za Mostar ne bi trebalo biti primjenjeno samo na taj grad i tako ga činiti nekom vrstom

posebnog grada-slučaja. Umjesto toga, eventualni Mostarski model trebao bi biti primjenjen i na ostale gradove u Federaciji. Ukoliko se, naime, ograničenja vladavine većine smatraju odgovarajućima za Mostar – a već se dugo primjenjuju i u Brčkom – zašto se onda ona ne bi primjenjivala i u Sarajevu, Travniku, Tuzli ili Zenici? Ukoliko bi ovu formu pravila o podjeli vlasti pratila i kvalitativno osnažena i manje sputavajuća definicija gradova, ona bi vremenom mogla postati privlačna i za organe vlasti u Republici Srpskoj. Ovdje je, međutim, neophodno predstaviti drugi dio prijedloga ICG-a i pojasniti zbog čega je u BiH potrebna nova definicija grada kao jedinice lokalne samouprave.

Ono što BiH, naravno, najmanje treba je još jedan nivo administracije. Ona ih već ima i previše.⁵³ Ipak, od svih postojećih nivoa administracije, grad je najlošije odredjen. Krajnje je nejasno šta bi taj nivo trebao biti i šta bi ga trebalo razlikovati od općine, ili – u slučaju Sarajeva – od kantona. Postoji, dakle, i prostor i potreba za kreativnom reinterpretacijom onoga šta bi grad trebao biti i kakva bi ovlaštenja trebao imati.

Kao i ostali pravi gradovi, poslijeratni Mostar njeguje i etničku ekskluzivnost ali i nacionalno inkluzivne gradjanske vrijednosti. Nije jasno da li starosjedioci Mostara danas osjećaju veći prezir prema onima drugačijeg nacionalnog uvjerenja (protiv kojih su se borili tokom rata od 1992 do 1995), ili prema svojim sunarodnjacima ruralnog porijekla koji su se doselili nakon rata i u grad

⁵² Razuman odnos mogao bi biti jedan uposlenik u gradskoj administraciji na svakih 500 stanovnika.

⁵³ Na najnižem nivou u BiH su mjesne zajednice, a zatim slijede općina, grad, kanton, entitet i država. Kada je o vladama riječ – imamo vlade deset kantona, dvije vlade entiteta, Brčko Distrikta i, na nivou države, Vijeće ministara BiH. Daleko bogatije države imale bi problema da isplate tako mnogobrojne vlade. Nijedna država ne bi tolerirala tako loše vlade. Ipak, od svih nivoa administracije, gradova je najmanje i oni su najlošije definirani. Gledano formalno pravno, postoji svega po dva grada u svakom entitetu: Mostar i Sarajevo u Federaciji, te u RS - Banja Luka i Srpsko Sarajevo. Ovo posljednje je tek gomila blatnjavih predgradja, sela i planina koje, naravno, proturječe nominalnom statusu grada, kojeg uživa Srpsko Sarajevo. No, nominalni su apsurdni postali normalna pojava u BiH. Tako je ovdje "Federacija" tek dio jedne države, dok se drugi dio te države zove "Republika Srpska", koja niti je republika niti se, nakon ustavnih amandmana iz aprila 2002, smije smatrati isključivo srpskom.

donijeli svoje grube seoske običaje. Postojanje kontradiktornih impulsa spram urbane (ili buržoaske) i plemenske solidarnosti pokazuje, dakle, da stanovnici gradova imaju posebne interese i potrebe koje potiču iz življenja u gusto naseljenim sredinama u kojima cvjetaju trgovina i kultura, individualnost i zajedništvo. BiH je u gradovima, a ne u ruralnim naseobinama, tradicionalno nadilazila puku ko-egzistenciju naroda, i u gradovima je otjelotvoravala multinacionalni ideal koji nastavlja da ovu zemlju čini vrijednom spašavanja.

Nacionalističke stranke gradove previše ne vole. Njima je jasno da su gradske navike, običaji i vrijednosti suprotstavljene njihovim projektima. Nije, stoga, iznenadjuće da poslijeratna BiH ima samo četiri grada, dok post-socijalistička Slovenija ima dvanaest. U BiH je 1947 trinaest naselja uživalo status grada.⁵⁴

Kao potencijalna jedinica lokalne samouprave, grad je došao kao naknadna primisao i definiran je u ograničajućim, neprivlačnim i nejasnim terminima. Ustav Federacije BiH (Amandman XVI, koji se odnosi na poglavje VI, iz Juna 1996) kaže tek da dvije ili više teritorijalno i funkcionalno povezanih općina mogu formirati grad. Definicija ne govori ništa o potrebnoj veličini ili naslijedu naselja koje se želi proglašiti gradom.⁵⁵ Nikakva *differentia specifica* koja bi razlučivala grad od obične općine takodjer nije ponudjena ovakvom definicijom. Ni zakon o lokalnoj samoupravi u RS ne definira grad ništa preciznije, ali dozvoljava mogućnost da se jedna općina organizira kao grad.⁵⁶ S druge strane, ni legislativa RS ne pruža nikakvog poticaja za stvaranje gradova.

BiH treba svoje urbane populacije i kvalitativno različite načine življenja što ih one u sebi nose i promoviraju. Iako to možda predstavlja povratak idejama prisilnog širenja prosvijećenosti -

⁵⁴ Vidjeti o ovome poučan članak Mirka Pejanovića, "Prepostavke novog koncepta političko-ustavne pozicije gradova u Federaciji Bosne i Hercegovine", *Lokalna Samouprava*, Juni 2003.

⁵⁵ Pogledati Ustav Federacije BiH, Poglavlje VI, A, 1-6, koje uključuje više amandmana.

⁵⁶ Pogledati Ostoja Kremenović, "Grad u lokalnoj samoupravi Republike Srpske", *Lokalna Samouprava*, Juni 2003.

tipičnima za XIX stoljeće - urbane vrijednosti se moraju odgajati ukoliko se želi da se one prošire i na druga, manje razvijena područja. Gradovi, dijelom, zbog tog i postoje.

Ako se pogleda lista naselja koja bi zavrijedjivala status grada ukoliko bi se taj pojam redefinirao (na bazi, npr. broja stanovnika, gustoći ubranih naselja, historijskom naslijedu, ili veličini područja jedinstvene vodoopskrbe) - odnosno svih onih koji bi željeli status grada ukoliko bi on podrazumjevao odredjene prednosti - odmah se uočava jedna upadljiva zajednička karakteristika takvih naseobina. Naime, većina takvih mjesta, prema popisu iz 1991, bila je toliko etnički izmiješana da često nije bilo više od 50 posto niti manje od 15 posto nijednog od konstitutivnih naroda.⁵⁷ Sva ova naselja mogla bi se organizirati u skladu s principima koji se ovdje sugeriraju za grad Mostar. No, vjerovatnost postizanja bilo kakve političke ili gradjanske podrške stvaranju mnoštva gradova u kojima bi zaživjele multietničke norme upravljanja presudno će ovisiti od rezultata koji se postigne u Mostaru.

Ipak, bez obzira na taj rezultat, BiH bi trebala redefinirati grad kao specijalnu jedinicu lokalne samouprave. Gradove bi trebalo ojačati u svim sferama. Neka važna ovlaštenja, kao što su ona za srednje obrazovanje, te socijalne i medicinske usluge, trebalo bi prenijeti sa kantona na gradove. Da bi se ovo ostvarilo, BiH bi trebala usvojiti državni okvirni zakon o lokalnoj samoupravi. Od jednake je važnosti osmislići fiskalne stimulanse i druge ekonomski mjeri kojima bi se gradjani i lokalni političari potakli na formiranje novih gradova. Novi zakon o raspodjeli javnih prihoda trebao bi garantirati da prihode potrebne za pružanje usluga - koje samo oni mogu osigurati i u najboljoj su poziciji da ih pružaju - dobivaju dobro vodjeni gradovi i općine, a ne bujajuce kantonalne i entitetske administracije. Na kraju, trebalo bi osigurati finansijske poticaje za gradove koji prihvate ovdje opisanu formulu o podjeli vlasti. Zahvaljujući interesu međunarodnih donatora koji će vjerovatno prisustvovati svečanosti rekonstrukcije Starog Mosta, reformirani Mostar bi u ovom smislu, još

⁵⁷ Osim većih gradova sa više od 100,000 stanovnika (Tuzla, Zenica, Doboј i Prijedor), ovo vrijedi i za nekoliko naselja između 50,000 i 100,000 stanovnika (Sanski Most, Travnik i Derventa).

jednom, mogao služiti kao pionirski primjer za ostatak BiH.

Sarajevo/Brussels, 20 Novembar 2003.

DODATAK A

TABELA 1 - REGISTRIRANI BIRAČI U MOSTARSKIM OPĆINAMA, 2002: PROCJENJENA NACIONALNA STRUKTURA

(Isključujući Ostale” i birače u odsutnosti)

OPĆINA	TOTAL	HRVATI	BOŠNJACI	SRBI
Jug	4279	3297 77.05%	917 21.43%	65 1.51%
Jugo-Istok	4865	75 1.54%	4786 98.37%	4 0.08%
Jugo-Zapad	25027	20379 81.42%	4384 17.51%	264 1.05%
Sjever	4307	221 5.13%	4006 93.01%	80 1.85%
Stari Grad	7866	395 5.02%	7287 92.64%	184 2.34%
Zapad	14253	11212 78.66%	2757 19.34%	283 1.98%
Centralna Zona	1008	278 27.58%	706 70.03%	24 2.38%
TOTAL	61605*	35858	24843	904
%	100%	58.20%	40.32%	1.46%

- Razlika izmedju ukupnog broja registriranih birača u Mostaru (65148) i ovog broja (61605) su 3543 osobe koje su se u Mostaru registrirale da bi glasale za neku drugu općinu u BiH.

DODATAK B

MAPA BOSNE I HERCEGOVINE

DODATAK C

O MEDJUNARODNOJ KRIZNOJ GRUPI

Međunarodna krizna grupa (*International Crisis Group* – ICG) je privatna, multinacionalna organizacija, sa preko 90 zaposlenih na pet kontinenata, koja putem direktnе analize na licu mesta i visokog nivoa zalaganja radi u cilju spriječavanja i rješavanja tragičnih sukoba.

Pristup ICG-a zasniva se na istraživanjima koje se provode na licu mesta. Timovi političkih analitičara se nalaze u zemljama u kojima postoji opasnost od izbijanja, eskalacije ili ponovnoga raspirivanja oružanih sukoba, ili u blizini tih zemalja. Na osnovu informacija i procjena sa terena, ICG pravi redovne analitičke izvještaje koji sadrže praktične preporuke za glavne donosioce odluka na međunarodnom nivou.

Izvještaji ICG-a imaju široku distribuciju, putem e-maila ili u štampanom obliku, zvaničnicima u ministarstvima vanjskih poslova i međunarodnim organizacijama, a istovremeno su generalno dostupni na internet stranici ove organizacije, www.crisisweb.org.

ICG tjesno surađuje sa vladama i onima koji imaju uticaj na njih, uključujući i medije, kako bi skrenula pažnju na svoju analizu krize te osigurala podršku za svoje preporuke.

Upravni odbor ICG-a – u kome se nalaze istaknute ličnosti iz oblasti politike, diplomacije, poslovnog svijeta i medija – direktno pomaže da se najvišim, odlučujućim faktorima iz cijelog svijeta skrene pažnja na izvještaje i preporuke ICG-a.

Međunarodnom kriznom grupom predsjedava bivši finski predsjednik Martti Ahtisaari, a od januara 2000. godine predsjednik i generalni direktor ove organizacije je bivši ministar vanjskih poslova Australije, Gareth Evans.

Međunarodna centrala ICG-a je u Briselu, s predstavnistvima u Washingtonu, New Yorku i Parizu, te uredom za odnose s medijima u Londonu.

Organizacija trenutno ima dvanaest regionalnih ureda (u Amanu, Beogradu, Bogoti, Islamabadu, Džakarti, Nairobiju, Ošu, Prištini, Sarajevu, Siera Leoneu, Skoplju i Tbilisiju), s analitičarima koji rade u preko 30 zemalja i regiona pogodjenih krizom, na četiri kontinenta.

U *Afrići*, među tim zemljama se nalaze Burundi, Ruanda, Demokratska Republika Kongo, Siera Leone-Liberija-Gvineja, Somalija, Sudan i Zimbabve; u *Aziji*, Indonezija, Mjanmar, Kirgistan, Tadžikistan, Uzbekistan, Pakistan, Afganistan i Kašmir; u *Evropi*, Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Makedonija, Crna Gora i Srbija; na *Srednjem Istoku*, cijela regija od sjeverne Afrike do Irana; i u *Južnoj Americi*, Kolumbija.

Međunarodna krizna grupa sredstva prikuplja od vlada, dobrotvornih organizacija, kompanija i pojedinačnih donatora. Sredstva za njeno finansiranje trenutno obezbjeđuju vlade sljedećih zemalja: Australije, Austrije, Kanade, Danske, Finske, Francuske, Njemačke, Irske, Luksemburga, Holandije, Norveške, Švedske, Švicarske, Republike Kine (Tajvan), Turske, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država.

Među fondacijama i donatorima iz privatnog sektora nalaze se The Atlantic Philanthropies, Carnegie Corporation of New York, Ford Foundation, Bill & Melinda Gates Foundation, William & Flora Hewlett Foundation, The Henry Luce Foundation, Inc., John D. & Catherine T. MacArthur Foundation, The John Merck Fund, Charles Stewart Mott Foundation, Open Society Institute (Institut za otvorena društva), Ploughshares Fund, The Ruben & Elisabeth Rausing Trust, the Sasakawa Peace Foundation, Sarlo Foundation Jewish Community Endowment fonda i United States Institute of Peace (Institut za mir Sjedinjenih Američkih Država).

Novembar 2003

DODATAK D

ICG IZVJEŠTAJI I BRIFINZI

AFRICA

ALGERIA**

The Algerian Crisis: Not Over Yet, Africa Report N°24, 20 October 2000 (also available in French)

The Civil Concord: A Peace Initiative Wasted, Africa Report N°31, 9 July 2001 (also available in French)

Algeria's Economy: A Vicious Circle of Oil and Violence, Africa Report N°36, 26 October 2001 (also available in French)

ANGOLA

Dealing with Savimbi's Ghost: The Security and Humanitarian Challenges in Angola, Africa Report N°58, 26 February 2003

Angola's Choice: Reform Or Regress, Africa Report N°61, 7 April 2003

BURUNDI

The Mandela Effect: Evaluation and Perspectives of the Peace Process in Burundi, Africa Report N°21, 18 April 2000 (also available in French)

Unblocking Burundi's Peace Process: Political Parties, Political Prisoners, and Freedom of the Press, Africa Briefing, 22 June 2000

Burundi: The Issues at Stake. Political Parties, Freedom of the Press and Political Prisoners, Africa Report N°23, 12 July 2000 (also available in French)

Burundi Peace Process: Tough Challenges Ahead, Africa Briefing, 27 August 2000

Burundi: Neither War, nor Peace, Africa Report N°25, 1 December 2000 (also available in French)

Burundi: Breaking the Deadlock, The Urgent Need for a New Negotiating Framework, Africa Report N°29, 14 May 2001 (also available in French)

Burundi: 100 Days to put the Peace Process back on Track, Africa Report N°33, 14 August 2001 (also available in French)

Burundi: After Six Months of Transition: Continuing the War or Winning the Peace, Africa Report N°46, 24 May 2002 (also available in French)

The Burundi Rebellion and the Ceasefire Negotiations, Africa Briefing, 6 August 2002

A Framework For Responsible Aid To Burundi, Africa Report N°57, 21 February 2003

Refugees and Displaced Persons in Burundi – Defusing the Land Time-Bomb, Africa Report N°70, 7 October 2003 (only available in French)

* Released since January 2000.

** The Algeria project was transferred to the Middle East & North Africa Program in January 2002.

DEMOCRATIC REPUBLIC OF CONGO

Scramble for the Congo: Anatomy of an Ugly War, Africa Report N°26, 20 December 2000 (also available in French)

From Kabila to Kabila: Prospects for Peace in the Congo, Africa Report N°27, 16 March 2001

Disarmament in the Congo: Investing in Conflict Prevention, Africa Briefing, 12 June 2001

The Inter-Congolese Dialogue: Political Negotiation or Game of Bluff? Africa Report N°37, 16 November 2001 (also available in French)

Disarmament in the Congo: Jump-Starting DDRRR to Prevent Further War, Africa Report N°38, 14 December 2001

Storm Clouds Over Sun City: The Urgent Need To Recast The Congolese Peace Process, Africa Report N°38, 14 May 2002 (also available in French)

The Kivus: The Forgotten Crucible of the Congo Conflict, Africa Report N°56, 24 January 2003

Rwandan Hutu Rebels in the Congo: a New Approach to Disarmament and Reintegration, Africa Report N°63, 23 May 2003

Congo Crisis: Military Intervention in Ituri, Africa Report N°64, 13 June 2003

RWANDA

Uganda and Rwanda: Friends or Enemies? Africa Report N°15, 4 May 2000

International Criminal Tribunal for Rwanda: Justice Delayed, Africa Report N°30, 7 June 2001 (also available in French)

“Consensual Democracy” in Post Genocide Rwanda: Evaluating the March 2001 District Elections, Africa Report N°34, 9 October 2001

Rwanda/Uganda: a Dangerous War of Nerves, Africa Briefing, 21 December 2001

The International Criminal Tribunal for Rwanda: The Countdown, Africa Report N°50, 1 August 2002 (also available in French)

Rwanda At The End of the Transition: A Necessary Political Liberalisation, Africa Report N°53, 13 November 2002 (also available in French)

SOMALIA

Somalia: Countering Terrorism in a Failed State, Africa Report N°45, 23 May 2002

Salvaging Somalia's Chance For Peace, Africa Briefing, 9 December 2002

Negotiating a Blueprint for Peace in Somalia, Africa Report N°59, 6 March 2003

Somaliland: Democratisation and its Discontents, Africa Report N°66, 28 July 2003

SUDAN

God, Oil & Country: Changing the Logic of War in Sudan, Africa Report N°39, 28 January 2002

Capturing the Moment: Sudan's Peace Process in the Balance, Africa Report N°42, 3 April 2002

Dialogue or Destruction? Organising for Peace as the War in Sudan Escalates, Africa Report N°48, 27 June 2002

Sudan's Best Chance For Peace: How Not To Lose It, Africa Report N°51, 17 September 2002

Ending Starvation as a Weapon of War in Sudan, Africa Report N°54, 14 November 2002

Power and Wealth Sharing: Make or Break Time in Sudan's Peace Process, Africa Report N°55, 18 December 2002

Sudan's Oilfields Burn Again: Brinkmanship Endangers The Peace Process, Africa Briefing, 10 February 2003

Sudan's Other Wars, Africa Briefing, 25 June 2003

Sudan Endgame Africa Report N°65, 7 July 2003

WEST AFRICA

Sierra Leone: Time for a New Military and Political Strategy, Africa Report N°28, 11 April 2001

Sierra Leone: Managing Uncertainty, Africa Report N°35, 24 October 2001

Sierra Leone: Ripe For Elections? Africa Briefing, 19 December 2001

Liberia: The Key to Ending Regional Instability, Africa Report N°43, 24 April 2002

Sierra Leone After Elections: Politics as Usual? Africa Report N°49, 12 July 2002

Liberia: Unravelling, Africa Briefing, 19 August 2002

Sierra Leone's Truth and Reconciliation Commission: A Fresh Start?, Africa Briefing, 20 December 2002

Tackling Liberia: The Eye of the Regional Storm, Africa Report N°62, 30 April 2003

The Special Court for Sierra Leone: Promises and Pitfalls of a "New Model", Africa Briefing, 4 August 2003

Sierra Leone: The State of Security and Governance, Africa Report N° 67, 2 September 2003

Liberia: Security Challenges, Africa Report N°71, 3 November 2003

ZIMBABWE

Zimbabwe: At the Crossroads, Africa Report N°22, 10 July 2000

Zimbabwe: Three Months after the Elections, Africa Briefing, 25 September 2000

Zimbabwe in Crisis: Finding a way Forward, Africa Report N°32, 13 July 2001

Zimbabwe: Time for International Action, Africa Briefing, 12 October 2001

Zimbabwe's Election: The Stakes for Southern Africa, Africa Briefing, 11 January 2002

All Bark and No Bite: The International Response to Zimbabwe's Crisis, Africa Report N°40, 25 January 2002

Zimbabwe at the Crossroads: Transition or Conflict? Africa Report N°41, 22 March 2002

Zimbabwe: What Next? Africa Report N° 47, 14 June 2002

Zimbabwe: The Politics of National Liberation and International Division, Africa Report N°52, 17 October 2002

Zimbabwe: Danger and Opportunity, Africa Report N°60, 10 March 2003

Decision Time in Zimbabwe, Africa Briefing, 8 July 2003

ASIA

AFGHANISTAN/SOUTH ASIA

Afghanistan and Central Asia: Priorities for Reconstruction and Development, Asia Report N°26, 27 November 2001

Pakistan: The Dangers of Conventional Wisdom, Pakistan Briefing, 12 March 2002

Securing Afghanistan: The Need for More International Action, Afghanistan Briefing, 15 March 2002

The Loya Jirga: One Small Step Forward? Afghanistan & Pakistan Briefing, 16 May 2002

Kashmir: Confrontation and Miscalculation, Asia Report N°35, 11 July 2002

Pakistan: Madrasas, Extremism and the Military, Asia Report N°36, 29 July 2002

The Afghan Transitional Administration: Prospects and Perils, Afghanistan Briefing, 30 July 2002

Pakistan: Transition to Democracy? Asia Report N°40, 3 October 2002

Kashmir: The View From Srinagar, Asia Report N°41, 21 November 2002

Afghanistan: Judicial Reform and Transitional Justice, Asia Report N°45, 28 January 2003

Afghanistan: Women and Reconstruction, Asia Report N°48, 14 March 2003

Pakistan: The Mullahs and the Military, Asia Report N°49, 20 March 2003

Nepal Backgrounder: Ceasefire – Soft Landing or Strategic Pause?, Asia Report N°50, 10 April 2003

Afghanistan's Flawed Constitutional Process, Asia Report N°56, 12 June 2003

Nepal: Obstacles to Peace, Asia Report N°57, 17 June 2003

Afghanistan: The Problem of Pashtun Alienation, Asia Report N°62, 5 August 2003

Nepal: Back to the Gun, Asia Briefing Paper, 22 October 2003

CAMBODIA

Cambodia: The Elusive Peace Dividend, Asia Report N°8, 11 August 2000

CENTRAL ASIA

Central Asia: Crisis Conditions in Three States, Asia Report N°7, 7 August 2000 (also available in Russian)

Recent Violence in Central Asia: Causes and Consequences, Central Asia Briefing, 18 October 2000

Islamist Mobilisation and Regional Security, Asia Report N°14, 1 March 2001 (also available in Russian)

Incubators of Conflict: Central Asia's Localised Poverty and Social Unrest, Asia Report N°16, 8 June 2001 (also available in Russian)

Central Asia: Fault Lines in the New Security Map, Asia Report N°20, 4 July 2001 (also available in Russian)

Uzbekistan at Ten – Repression and Instability, Asia Report N°21, 21 August 2001 (also available in Russian)

Kyrgyzstan at Ten: Trouble in the “Island of Democracy”, Asia Report N°22, 28 August 2001 (also available in Russian)

Central Asian Perspectives on the 11 September and the Afghan Crisis, Central Asia Briefing, 28 September 2001 (also available in French and Russian)

Central Asia: Drugs and Conflict, Asia Report N°25, 26 November 2001 (also available in Russian)

Afghanistan and Central Asia: Priorities for Reconstruction and Development, Asia Report N°26, 27 November 2001 (also available in Russian)

Tajikistan: An Uncertain Peace, Asia Report N°30, 24 December 2001 (also available in Russian)

The IMU and the Hizb-ut-Tahrir: Implications of the Afghanistan Campaign, Central Asia Briefing, 30 January 2002 (also available in Russian)

Central Asia: Border Disputes and Conflict Potential, Asia Report N°33, 4 April 2002

Central Asia: Water and Conflict, Asia Report N°34, 30 May 2002

Kyrgyzstan's Political Crisis: An Exit Strategy, Asia Report N°37, 20 August 2002

The OSCE in Central Asia: A New Strategy, Asia Report N°38, 11 September 2002

Central Asia: The Politics of Police Reform, Asia Report N°42, 10 December 2002

Cracks in the Marble: Turkmenistan's Failing Dictatorship, Asia Report N°44, 17 January 2003

Uzbekistan's Reform Program: Illusion or Reality?, Asia Report N°46, 18 February 2003 (also available in Russian)

Tajikistan: A Roadmap for Development, Asia Report N°51, 24 April 2003

Central Asia: A Last Chance for Change, Asia Briefing Paper, 29 April 2003

Radical Islam in Central Asia: Responding to Hizb ut-Tahrir, Asia Report N°58, 30 June 2003

Central Asia: Islam and the State, Asia Report N°59, 10 July 2003

Youth in Central Asia: Losing the New Generation, Asia Report N°66, 31 October 2003

INDONESIA

Indonesia's Crisis: Chronic but not Acute, Asia Report N°6, 31 May 2000

Indonesia's Maluku Crisis: The Issues, Indonesia Briefing, 19 July 2000

Indonesia: Keeping the Military Under Control, Asia Report N°9, 5 September 2000 (also available in Indonesian)

Aceh: Escalating Tension, Indonesia Briefing, 7 December 2000

Indonesia: Overcoming Murder and Chaos in Maluku, Asia Report N°10, 19 December 2000

Indonesia: Impunity Versus Accountability for Gross Human Rights Violations, Asia Report N°12, 2 February 2001

Indonesia: National Police Reform, Asia Report N°13, 20 February 2001 (also available in Indonesian)

Indonesia's Presidential Crisis, Indonesia Briefing, 21 February 2001

Bad Debt: The Politics of Financial Reform in Indonesia, Asia Report N°15, 13 March 2001

Indonesia's Presidential Crisis: The Second Round, Indonesia Briefing, 21 May 2001

Aceh: Why Military Force Won't Bring Lasting Peace, Asia Report N°17, 12 June 2001 (also available in Indonesian)

Aceh: Can Autonomy Stem the Conflict? Asia Report N°18, 27 June 2001

Communal Violence in Indonesia: Lessons from Kalimantan, Asia Report N°19, 27 June 2001

Indonesian-U.S. Military Ties, Indonesia Briefing, 18 July 2001

The Megawati Presidency, Indonesia Briefing, 10 September 2001

Indonesia: Ending Repression in Irian Jaya, Asia Report N°23, 20 September 2001

Indonesia: Violence and Radical Muslims, Indonesia Briefing, 10 October 2001

Indonesia: Next Steps in Military Reform, Asia Report N°24, 11 October 2001

Indonesia: Natural Resources and Law Enforcement, Asia Report N°29, 20 December 2001 (also available in Indonesian)

Indonesia: The Search for Peace in Maluku, Asia Report N°31, 8 February 2002

Aceh: Slim Chance for Peace, Indonesia Briefing, 27 March 2002

Indonesia: The Implications of the Timor Trials, Indonesia Briefing, 8 May 2002

Resuming U.S.-Indonesia Military Ties, Indonesia Briefing, 21 May 2002

Al-Qaeda in Southeast Asia: The case of the “Ngruki Network” in Indonesia, Indonesia Briefing, 8 August 2002

Indonesia: Resources And Conflict In Papua, Asia Report N°39, 13 September 2002

Tensions on Flores: Local Symptoms of National Problems, Indonesia Briefing, 10 October 2002

Impact of the Bali Bombings, Indonesia Briefing, 24 October 2002

Indonesia Backgrounder: How The Jemaah Islamiyah Terrorist Network Operates, Asia Report N°43, 11 December 2002 (also available in Indonesian)

Aceh: A Fragile Peace, Asia Report N°47, 27 February 2003 (also available in Indonesian)

Dividing Papua: How Not To Do It, Asia Briefing Paper, 9 April 2003 (also available in Indonesian)

Aceh: Why The Military Option Still Won't Work, Indonesia Briefing Paper, 9 May 2003 (also available in Indonesian)

Indonesia: Managing Decentralisation and Conflict in South Sulawesi, Asia Report N°60, 18 July 2003

Aceh: How Not to Win Hearts and Minds, Indonesia Briefing Paper, 23 July 2003

Jemaah Islamiyah in South East Asia: Damaged but Still Dangerous, Asia Report N°63, 26 August 2003

The Perils of Private Security in Indonesia: Civilians Guards on Bali and Lombok, Asia Report N°67, 7 November 2003

MYANMAR

Burma/Myanmar: How Strong is the Military Regime? Asia Report N°11, 21 December 2000

Myanmar: The Role of Civil Society, Asia Report N°27, 6 December 2001

Myanmar: The Military Regime's View of the World, Asia Report N°28, 7 December 2001

Myanmar: The Politics of Humanitarian Aid, Asia Report N°32, 2 April 2002

Myanmar: The HIV/AIDS Crisis, Myanmar Briefing, 2 April 2002

Myanmar: The Future of the Armed Forces, Asia Briefing, 27 September 2002

Myanmar Backgrounder: Ethnic Minority Politics, Asia Report N°52, 7 May 2003

TAIWAN STRAIT

Taiwan Strait I: What's Left of 'One China'?, Asia Report N°53, 6 June 2003

Taiwan Strait II: The Risk of War, Asia Report N°54, 6 June 2003

Taiwan Strait III: The Chance of Peace, Asia Report N°55, 6 June 2003

NORTH KOREA

North Korea: A Phased Negotiation Strategy, Asia Report N°61, 1 August 2003

EUROPE*

ALBANIA

Albania: State of the Nation, Balkans Report N°87, 1 March 2000

Albania's Local Elections, A test of Stability and Democracy, Balkans Briefing, 25 August 2000

Albania: The State of the Nation 2001, Balkans Report N°111, 25 May 2001

Albania's Parliamentary Elections 2001, Balkans Briefing, 23 August 2001

Albania: State of the Nation 2003, Balkans Report N°140, 11 March 2003

BOSNIA

Denied Justice: Individuals Lost in a Legal Maze, Balkans Report N°86, 23 February 2000

European Vs. Bosnian Human Rights Standards, Handbook Overview, 14 April 2000

Reunifying Mostar: Opportunities for Progress, Balkans Report N°90, 19 April 2000

Bosnia's Municipal Elections 2000: Winners and Losers, Balkans Report N°91, 28 April 2000

Bosnia's Refugee Logjam Breaks: Is the International Community Ready? Balkans Report N°95, 31 May 2000

War Criminals in Bosnia's Republika Srpska, Balkans Report N°103, 2 November 2000

Bosnia's November Elections: Dayton Stumbles, Balkans Report N°104, 18 December 2000

Turning Strife to Advantage: A Blueprint to Integrate the Croats in Bosnia and Herzegovina, Balkans Report N°106, 15 March 2001

No Early Exit: NATO's Continuing Challenge in Bosnia, Balkans Report N°110, 22 May 2001

Bosnia's Precarious Economy: Still Not Open For Business; Balkans Report N°115, 7 August 2001 (also available in Bosnian)

The Wages of Sin: Confronting Bosnia's Republika Srpska, Balkans Report N°118, 8 October 2001 (also available in Bosnian)

Bosnia: Reshaping the International Machinery, Balkans Report N°121, 29 November 2001 (also available in Bosnian)

Courting Disaster: The Misrule of Law in Bosnia & Herzegovina, Balkans Report N°127, 26 March 2002 (also available in Bosnian)

Implementing Equality: The "Constituent Peoples" Decision in Bosnia & Herzegovina, Balkans Report N°128, 16 April 2002 (also available in Bosnian)

Policing the Police in Bosnia: A Further Reform Agenda, Balkans Report N°130, 10 May 2002 (also available in Bosnian)

Bosnia's Alliance for (Smallish) Change, Balkans Report N°132, 2 August 2002 (also available in Bosnian)

The Continuing Challenge Of Refugee Return In Bosnia & Herzegovina, Balkans Report N°137, 13 December 2002 (also available in Bosnian)

Bosnia's BRCKO: Getting In, Getting On And Getting Out, Balkans Report N°144, 2 June 2003

Bosnia's Nationalist Governments: Paddy Ashdown and the Paradoxes of State Building, Balkans Report N°146, 22 July 2003

CROATIA

Facing Up to War Crimes, Balkans Briefing, 16 October 2001

A Half-Hearted Welcome: Refugee Return to Croatia, Balkans Report N°138, 13 December 2002 (also available in Serbo-Croat)

KOSOVO

Kosovo Albanians in Serbian Prisons: Kosovo's Unfinished Business, Balkans Report N°85, 26 January 2000

* Reports in the Europe Program were numbered as ICG Balkans Reports until 12 August 2003 when the first Moldova report was issued at which point series nomenclature but not numbers was changed.

What Happened to the KLA? Balkans Report N°88, 3 March 2000

Kosovo's Linchpin: Overcoming Division in Mitrovica, Balkans Report N°96, 31 May 2000

Reality Demands: Documenting Violations of International Humanitarian Law in Kosovo 1999, Balkans Report, 27 June 2000

Elections in Kosovo: Moving Toward Democracy? Balkans Report N°97, 7 July 2000

Kosovo Report Card, Balkans Report N°100, 28 August 2000

Reaction in Kosovo to Kostunica's Victory, Balkans Briefing, 10 October 2000

Religion in Kosovo, Balkans Report N°105, 31 January 2001

Kosovo: Landmark Election, Balkans Report N°120, 21 November 2001 (also available in Albanian and Serbo-Croat)

Kosovo: A Strategy for Economic Development, Balkans Report N°123, 19 December 2001 (also available in Serbo-Croat)

A Kosovo Roadmap: I. Addressing Final Status, Balkans Report N°124, 28 February 2002 (also available in Albanian and Serbo-Croat)

A Kosovo Roadmap: II. Internal Benchmarks, Balkans Report N°125, 1 March 2002 (also available in Albanian and Serbo-Croat)

UNMIK's Kosovo Albatross: Tackling Division in Mitrovica, Balkans Report N°131, 3 June 2002 (also available in Albanian and Serbo-Croat)

Finding the Balance: The Scales of Justice in Kosovo, Balkans Report N°134, 12 September 2002

Return to Uncertainty: Kosovo's Internally Displaced and The Return Process, Balkans Report N°139, 13 December 2002 (also available in Albanian and Serbo-Croat)

Kosovo's Ethnic Dilemma: The Need for a Civic Contract, Balkans Report N°143, 28 May 2003 (also available in Albanian and Serbo-Croat)

Two to Tango: An Agenda for the New Kosovo SRS, Europe Report N°148, 3 September 2003

MACEDONIA

Macedonia's Ethnic Albanians: Bridging the Gulf, Balkans Report N°98, 2 August 2000

Macedonia Government Expects Setback in Local Elections, Balkans Briefing, 4 September 2000

The Macedonian Question: Reform or Rebellion, Balkans Report N°109, 5 April 2001

Macedonia: The Last Chance for Peace, Balkans Report N°113, 20 June 2001

Macedonia: Still Sliding, Balkans Briefing, 27 July 2001

Macedonia: War on Hold, Balkans Briefing, 15 August 2001

Macedonia: Filling the Security Vacuum, Balkans Briefing, 8 September 2001

Macedonia's Name: Why the Dispute Matters and How to Resolve It, Balkans Report N°122, 10 December 2001 (also available in Serbo-Croat)

Macedonia's Public Secret: How Corruption Drags The Country Down, Balkans Report N°133, 14 August 2002 (also available in Macedonian)

Moving Macedonia Toward Self-Sufficiency: A New Security Approach for NATO and the EU, Balkans Report N°135, 15 November 2002 (also available in Macedonian)

Macedonia: No Room for Complacency, Europe Report N°149, 23 October 2003

MOLDOVA

Moldova: No Quick Fix, Europe Report N°147, 12 August 2003

MONTENEGRO

Montenegro: In the Shadow of the Volcano, Balkans Report N°89, 21 March 2000

Montenegro's Socialist People's Party: A Loyal Opposition? Balkans Report N°92, 28 April 2000

Montenegro's Local Elections: Testing the National Temperature, Background Briefing, 26 May 2000

Montenegro: Which way Next? Balkans Briefing, 30 November 2000

Montenegro: Settling for Independence? Balkans Report N°107, 28 March 2001

Montenegro: Time to Decide, a Pre-Election Briefing, Balkans Briefing, 18 April 2001

Montenegro: Resolving the Independence Deadlock, Balkans Report N°114, 1 August 2001

Still Buying Time: Montenegro, Serbia and the European Union, Balkans Report N°129, 7 May 2002 (also available in Serbian)

A Marriage of Inconvenience: Montenegro 2003, Balkans Report N°142, 16 April 2003

SERBIA

Serbia's Embattled Opposition, Balkans Report N°94, 30 May 2000

Serbia's Grain Trade: Milosevic's Hidden Cash Crop, Balkans Report N°93, 5 June 2000

Serbia: The Milosevic Regime on the Eve of the September Elections, Balkans Report N°99, 17 August 2000

Current Legal Status of the Republic of Yugoslavia (FRY) and of Serbia and Montenegro, Balkans Report N°101, 19 September 2000

Yugoslavia's Presidential Election: The Serbian People's Moment of Truth, Balkans Report N°102, 19 September 2000

Sanctions against the Federal Republic of Yugoslavia, Balkans Briefing, 10 October 2000

Serbia on the Eve of the December Elections, Balkans Briefing, 20 December 2000

A Fair Exchange: Aid to Yugoslavia for Regional Stability, Balkans Report N°112, 15 June 2001

Peace in Presevo: Quick Fix or Long-Term Solution? Balkans Report N°116, 10 August 2001

Serbia's Transition: Reforms Under Siege, Balkans Report N°117, 21 September 2001 (also available in Serbo-Croat)

Belgrade's Lagging Reform: Cause for International Concern, Balkans Report N°126, 7 March 2002 (also available in Serbo-Croat)

Serbia: Military Intervention Threatens Democratic Reform, Balkans Briefing, 28 March 2002 (also available in Serbo-Croat)

Fighting To Control Yugoslavia's Military, Balkans Briefing, 12 July 2002

Arming Saddam: The Yugoslav Connection, Balkans Report N°136, 3 December 2002

Serbia After Djindjic, Balkans Report N°141, 18 March 2003

Serbian Reform Stalls Again, Balkans Report N°145, 17 July 2003

REGIONAL REPORTS

After Milosevic: A Practical Agenda for Lasting Balkans Peace, Balkans Report N°108, 26 April 2001

Milosevic in The Hague: What it Means for Yugoslavia and the Region, Balkans Briefing, 6 July 2001

Bin Laden and the Balkans: The Politics of Anti-Terrorism, Balkans Report N°119, 9 November 2001

Thessaloniki and After I: The EU's Balkan Agenda, Europe Briefing, June 20 2003.

Thessaloniki and After II: The EU and Bosnia, Europe Briefing, 20 June 2003.

Thessaloniki and After III: The EU, Serbia, Montenegro and Kosovo, Europe Briefing, 20 June 2003

LATIN AMERICA

Colombia's Elusive Quest for Peace, Latin America Report N°1, 26 March 2002 (also available in Spanish)

The 10 March 2002 Parliamentary Elections in Colombia, Latin America Briefing, 17 April 2002 (also available in Spanish)

The Stakes in the Presidential Election in Colombia, Latin America Briefing, 22 May 2002 (also available in Spanish)

Colombia: The Prospects for Peace with the ELN, Latin America Report N°2, 4 October 2002 (also available in Spanish)

Colombia: Will Uribe's Honeymoon Last?, Latin America Briefing, 19 December 2002 (also available in Spanish)

Colombia and its Neighbours: The Tentacles of Instability, Latin America Report N°3, 8 April 2003 (also available in Spanish and Portuguese)

Colombia's Humanitarian Crisis, Latin America Report N°4, 9 July 2003 (also available in Spanish)

Colombia: Negotiating with the Paramilitaries, Latin America Report N°5, 16 September 2003

Colombia: President Uribe's Democratic Security Policy, Latin America Report N°6, 13 November 2003

MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA

A Time to Lead: The International Community and the Israeli-Palestinian Conflict, Middle East Report N°1, 10 April 2002

Diminishing Returns: Algeria's 2002 Legislative Elections, Middle East Briefing, 24 June 2002

Middle East Endgame I: Getting to a Comprehensive Arab-Israeli Peace Settlement, Middle East Report N°2, 16 July 2002

Middle East Endgame II: How a Comprehensive Israeli-Palestinian Settlement Would Look, Middle East Report N°3; 16 July 2002

Middle East Endgame III: Israel, Syria and Lebanon – How Comprehensive Peace Settlements Would Look, Middle East Report N°4, 16 July 2002

Iran: The Struggle for the Revolution's Soul, Middle East Report N°5, 5 August 2002

Iraq Backgrounder: What Lies Beneath, Middle East Report N°6, 1 October 2002

Old Games, New Rules: Conflict on the Israel-Lebanon Border, Middle East Report N°7, 18 November 2002

The Meanings of Palestinian Reform, Middle East Briefing, 12 November 2002

Voices From The Iraqi Street, Middle East Briefing, 4 December 2002

Radical Islam In Iraqi Kurdistan: The Mouse That Roared?, Middle East Briefing, 7 February 2003

Yemen: Coping with Terrorism and Violence in a Fragile State, Middle East Report N°8, 8 January 2003

Radical Islam In Iraqi Kurdistan: The Mouse That Roared?, Middle East Briefing, 7 February 2003

Red Alert In Jordan: Recurrent Unrest In Maan, Middle East Briefing, 19 February 2003

Iraq Policy Briefing: Is There An Alternative To War?, Middle East Report N°9, 24 February 2003

War In Iraq: What's Next For The Kurds?, Middle East Report N°10, 19 March 2003

War In Iraq: Political Challenges After The Conflict, Middle East Report N°11, 25 March 2003

War In Iraq: Managing Humanitarian Relief, Middle East Report N°12, 27 March 2003

Islamic Social Welfare Activism In The Occupied Palestinian Territories: A Legitimate Target?, Middle East Report N°13, 2 April 2003

A Middle East Roadmap To Where?, Middle East Report N°14, 2 May 2003

Baghdad: A Race Against the Clock, Middle East Briefing, 11 June 2003

The Israeli-Palestinian Roadmap: What A Settlement Freeze Means And Why It Matters, Middle East Report N°16, 25 July 2003

Hizbullah: Rebel Without a Cause?, Middle East Briefing, 30 July 2003

Governing Iraq, Middle East Report N°17, 25 August 2003

Iraq's Shiites Under Occupation, Middle East Briefing, 9 September 2003

The Challenge of Political Reform: Egypt After the Iraq War, Middle East Briefing, 30 September 2003

The Challenge of Political Reform: Jordanian Democratisation and Regional Instability, Middle-East Briefing, 8 October 2003

Iran: Discontent and Disarray, Middle East Briefing, 15 October 2003

Dealing With Iran's Nuclear Program, Middle East Report N°18, 27 October 2002

Iraq's Constitutional Challenge, Middle East Report N°19, 13 November 2003

ALGERIA*

Diminishing Returns: Algeria's 2002 Legislative Elections,
Middle East Briefing, 24 June 2002

Algeria: Unrest and Impasse in Kabylia, Middle East/North Africa Report N°15, 10 June 2003 (also available in French)

ISSUES REPORTS

HIV/AIDS

HIV/AIDS as a Security Issue, Issues Report N°1, 19 June 2001

Myanmar: The HIV/AIDS Crisis, Myanmar Briefing, 2 April 2002

EU

The European Humanitarian Aid Office (ECHO): Crisis Response in the Grey Lane, Issues Briefing, 26 June 2001

EU Crisis Response Capability: Institutions and Processes for Conflict Prevention and Management, Issues Report N°2, 26 June 2001

EU Crisis Response Capabilities: An Update, Issues Briefing, 29 April 2002

CRISISWATCH

CrisisWatch is a 12-page monthly bulletin providing a succinct regular update on the state of play in all the most significant situations of conflict or potential conflict around the world. It is published on the first day of each month.

CrisisWatch N°1, 1 September 2003

CrisisWatch N°2, 1 October 2003

CrisisWatch N°3, 1 November 2003

* The Algeria project was transferred from the Africa Program to the Middle East & North Africa Program in January 2002.

DODATAK E

^LANOVI ODBORA ICG-A

Martti Ahtisaari, Chairman

Former President of Finland

Maria Livanos Cattau, Vice-Chairman

Secretary-General, International Chamber of Commerce

Stephen Solarz, Vice-Chairman

Former U.S. Congressman

Gareth Evans, President & CEO

Former Foreign Minister of Australia

S. Daniel Abraham

Chairman, Center for Middle East Peace and Economic Cooperation, U.S.

Morton Abramowitz

Former U.S. Assistant Secretary of State and Ambassador to Turkey

Kenneth Adelman

Former U.S. Ambassador and Director of the Arms Control and Disarmament Agency

Richard Allen

Former U.S. National Security Adviser to the President

Saud Nasir Al-Sabah

Former Kuwaiti Ambassador to the UK and U.S.; former Minister of Information and Oil

Louise Arbour

Supreme Court Justice, Canada; Former Chief Prosecutor, International Criminal Tribunal for former Yugoslavia

Oscar Arias Sanchez

Former President of Costa Rica; Nobel Peace Prize, 1987

Ersin Arioglu

Member of Parliament, Turkey; Chairman, Yapi Merkezi Group

Emma Bonino

Member of European Parliament; former European Commissioner

Zbigniew Brzezinski

Former U.S. National Security Adviser to the President

Cheryl Carolus

Former South African High Commissioner to the UK; former Secretary General of the ANC

Jorge Castañeda

Former Foreign Minister, Mexico

Victor Chu

Chairman, First Eastern Investment Group, Hong Kong

Wesley Clark*

Former NATO Supreme Allied Commander, Europe

Uffe Ellemann-Jensen

Former Minister of Foreign Affairs, Denmark

Ruth Dreifuss

Former President, Switzerland

Mark Eyskens

Former Prime Minister of Belgium

Marika Fahlen

Former Swedish Ambassador for Humanitarian Affairs; Director of Social Mobilization and Strategic Information, UNAIDS

Yoichi Funabashi

Chief Diplomatic Correspondent & Columnist, The Asahi Shimbun, Japan

Bronislaw Geremek

Former Minister of Foreign Affairs, Poland

I.K.Gujral

Former Prime Minister of India

Carla Hills

Former U.S. Secretary of Housing; former U.S. Trade Representative

Asma Jahangir

UN Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions; Advocate Supreme Court, former Chair Human Rights Commission of Pakistan

Ellen Johnson Sirleaf

Senior Adviser, Modern Africa Fund Managers; former Liberian Minister of Finance and Director of UNDP Regional Bureau for Africa

Mikhail Khodorkovsky

Chief Executive Officer, Open Russia Foundation

Wim Kok

Former Prime Minister, Netherlands

Elliott F. Kulick

Chairman, Pegasus International, U.S.

Joanne Leedom-Ackerman

Novelist and journalist, U.S.

Todung Mulya Lubis

Human rights lawyer and author, Indonesia

Barbara McDougall

Former Secretary of State for External Affairs, Canada

Mo Mowlam

Former Secretary of State for Northern Ireland, UK

Ayo Obe

President, Civil Liberties Organisation, Nigeria

Christine Ockrent

Journalist and author, France

Friedbert Pflüger

Foreign Policy Spokesman of the CDU/CSU Parliamentary Group in the German Bundestag

Surin Pitsuwan

Former Minister of Foreign Affairs, Thailand

Itamar Rabinovich

President of Tel Aviv University; former Israeli Ambassador to the U.S. and Chief Negotiator with Syria

Fidel V. Ramos

Former President of the Philippines

Mohamed Sahnoun

Special Adviser to the United Nations Secretary-General on Africa

Salim A. Salim

Former Prime Minister of Tanzania; former Secretary General of the Organisation of African Unity

Douglas Schoen

Founding Partner of Penn, Schoen & Berland Associates, U.S.

William Shawcross

Journalist and author, UK

George Soros

Chairman, Open Society Institute

Eduardo Stein

Former Minister of Foreign Affairs, Guatemala

Pär Stenbäck

Former Minister of Foreign Affairs, Finland

Thorvald Stoltenberg

Former Minister of Foreign Affairs, Norway

William O. Taylor

Chairman Emeritus, The Boston Globe, U.S.

Ed van Thijn

Former Netherlands Minister of Interior; former Mayor of Amsterdam

Simone Veil

Former President of the European Parliament; former Minister for Health, France

Shirley Williams

Former Secretary of State for Education and Science; Member House of Lords, UK

Jaushieh Joseph Wu

Deputy Secretary General to the President, Taiwan

Grigory Yavlinsky

Chairman of Yabloko Party and its Duma faction, Russia

Uta Zapf

Chairperson of the German Bundestag Subcommittee on Disarmament, Arms Control and Non-proliferation

* On leave